

טור אלף

לכאורה נגמר הסיכוב הראשון במלחמת-הדת במדינת-ישראל, הסיכוב שהחל בג' זירות השבת של שר-התחבורה המנות והגיע לשיא דרמאטי בפצצה שהוטלה אל דירת ד. צ. פנקס. במערכה הצבורית שניטשה משך פרק-זמן מסוים אחרי כן הסתמנו ברור שני הקטבים: מזה, הגוש הדתי לסיעותיה, שאיננו חזק ביותר אלא שהוא מלוכד ביותר בנקודה זו, ומזה — העבריים-הצעירים, ה"כנענים", ככר נזים בפי העם, בראש של צבור חילוני, שהוא עצום ורב אלא שבנקודה זו הוא חסר-צורה, בלתי-מאורגן. עמדתם של גופים, מפלגות ועיתונים חילוניים למיניהם ב"סיכוב הראשון" הנה אפיינית היתה ומאלפת. השמאל הקיצוני, כאופוזיציה-בכל-מחיר, נסה "להתלבש" גם על ההתמרמרות העממית נגד גזירות התחבורה: סיסמותיו היו מכוונות לה"טות את הזעם מאפיקו הממשי, המקומי אל האפיק הנדוש, והמופרך, של "חרחור מלחמה" וכי; נסיונות הפעולה שלו נעשו בלב-יולב, גילו את הקטנוני והנלעג שב-התחרות בין מפ"ם ומק"י, גלו אולת-יד ארגונית, ובסתיימו בכשלון חרוץ. הימין ה"קלאסי" נקט עמדה דו-פרצופית, רגע בקש להחניף לכלי-הקודש, רגע לנוער, לצבוריות החילוניות. העתון "הארץ" גילה תחילה רוח מלחמתית, התבהל לגמרי לאחר שנעצר "עוון" כחשוד בקשר לפצצה. היחידים שעמדו במערכה במלוא מידת היכולת, שהראו נכונות למלחמה עקיבה ונמרצת לגופו של ענין, היו העבריים הצעירים וחוגי הנוער הקרובים להם. לא במקרה ניתן עליהם כל חרונה של החזית הדתית לעתונות, לעסקניה ול-מגידה, לארגונית ולמפלגותיה; לא במקרה השפיעו עליהם מכול של השמצות ושקוצים ודברי שטוי והסתה גסים להפליא, פליילים במקרים רבים. יש ונדמה כי ה"כנענים" הפכו להם להללו מין דחליל, כ"אנטיכריסט" לנוצרים אדור קים, לחש-השבעה להפית רוח-עוועים ורוח-מעש בשורותיהם המסוכסכות, בתוך הנוער התווה שלהם. תעמולת-הזוועות הגיעה לשיא מסוים מעבר-לים, בויעדת "צעירי אגודת ישראל" בני-יורק לפני שבועות מספר. "הדרישה המרכזית" שבאה שם לידי ביטוי, לדברי העתונות, על ידי ד"ר יצחק לזין, מנהיג ה"אגודה", ואחרים, היתה: "איסור תנועת הכנענים במדינת-ישראל... הכנענים תוארו כהת-מרדות נגד האופי ההיסטורי של היהדות". אכן, לעצם הדבר דומה שצודקים כל-הקודש, וגושאי-כלי-הקודש, כשהם שיפ-כים את מלוא חמתם דווקא על ה"כנענים". כי המערכה העיקרית לעיצוב דמותה של המדינה נטושה תהיה, בסופו של דבר, בין כוחות היהדות ה"קלאסית" לכוחות החילוניים, הצעירים, העבריים — ש"מרכז העבריים הצעירים" מבטאם גם כשאננם מכירים בכך, גם כשהם עצמם מתכחשים לו. מפני שהעבריים-הצעירים חושבים מה שהמוני הנוער, והמוני הצ-בור החילוני בכלל, מרגישים; והם אומ-רים מה שהצבור הזה חושב.

לפני קרוב לחמש-עשרה שנה החל הנוער העברי להחליף למלחמה נגד המשטר הקיים בארץ. נגד המשטר שהיה קיים אז בארץ. שלושה ארגוני מחתרת, ארגונים של כות-הזרוע, שימשו במרוצת הימים כלים למלחמתו זאת של הנוער. הנוער העברי, שהמוני העמידו את שורות הארגונים הללו ואת כוחם הקרבי, שבניו שימשו בו בעמדות-המפתח הפיקודיות, בקש להלחם במסגרתם נגד הצד הבולט ביותר, הזר ביותר במשטר הקיים בארץ, הצד המאחד ביותר בתוקף עצם קיומו — נגד משטר הדיכוי, ההגבלות והשעבוד של השלטון הבריטי, שלטון הכיבוש השלטון הזר.

הנוער העברי בקש להפוך את המשטר ההתא-והוא הפך אותו. במלחמתו קרקר במישרים את מצודת הכיבוש הבריטי, בודד אותה, הביא לידי פשיטת-רגל פוליטית, וגירשו.

המלחמה ההיא, המהפכה ההיא, התנהלה בלי מצעים רעיוניים מקיפים. התנמק הרעיוני שלה היה פשטני ביותר, ולכאורה די היה בכך. היא לא היתה כרוכה בחשבון-נפש מעמיק בנוער העברי, בתמורה חריפה וחודעת, בהכרתו-תכליתית של המהפכה ההיא היתה סתם — עצמאות. נושאה ולוחמה לא חשבו על היום שלמחרת-העצמאות. בעצם גם מנהיגיהם, אף המעטים ששקדו על בנינים אידיאולוגיים כל-שהם למלחמה הזאת, גם הם לא נתנו דעתם על היום הגורלי ההוא. היום שלמחרת-העצמאות. לא היה שום נסיון רציני של מחשבה מדינית, גאופוליטית, חברתית, כלכלית, תרבותית. איש לא חשב ברצינות על שאלת המזרע, על בעיות בינלאומיות מבחינתה של הארץ, על ההגירה שלעתיד לבוא על בנין משק, על היתוך ושילוב וסימור חברתית-תרבותי, על אוריינטאציה רוחנית-חינוכית.

קראו:

סכנה וחורמנות —

אחרון צמיר

מדוע אין תחיקה לישראל? —
ערי זיבוטינסקי

הערבאות: עובדות או בדיה? —
הבישוף ל. חיליל

האויב היושב בחדר —
אוריאל שלח

מושור המהפכה —

יצחק שחר

חרות הקופטים במצרים —
הכהן א. סרגיוס

"חרר" יהודי או בים עברי? —
י. ארוד

הגליון הזה

שיצאה עתה בניו יורק (אנגלית), בבית ההוצאה של הלבאנט, בעריכתו של עדיה חורון (גורביץ). מתוך החוברת, ראשונה לסדרה העתידה להופיע ברציפות, אנו מביאים הפעם את מאמרו המקיף של ערי ז'בוטינסקי, חבר הכנסת הראשונה: **מדוע אין תחיקה ליש-ראל?** — את מאמרו של הבישוף לואיס ח'ליל, כותרת מארזי היושב כיום בארצות הברית: **הערכים והער-באות — עובדות או בדיה?** ורשימתו של הכותב אלקומס סרגיוס, עורך השבועון הקופטי במצרים: **חרות ח-קופטים במצרים**, במשתתפים גם אלברט עוסט, מנהל "בית ההוצאה ה-פניקס" בניו יורק, שבגליון הבא יבוא מאמרו על **המאורנים שבלבנון**.

המדור הספרותי מוקדש למשורר יונתן רטוש, עם צאת קובץ שיריו, יחד, בהוצאת מחברות לספרות. ניתוח מקיף של שירת רטוש תקראו מעטו של יצחק שחר: משורר המחפכה. א. אמיר מצרף מכתב אל רע ומורה.

במדור תאטרון — מאמר יונתן רטוש, המשמש מורה לספרות בביה"ס הדרמטי של התאטרון הקאמרי, על **הוראת הספרות בכיתה הדרמטית**, הדברים נדפסו גם בתכניה של הצגת "הקיצו ורננו" בתאטרון הקאמרי.

עוד בגליון זה: הדור יהודי או כים-עברי, מאת י. ארז; האויב היושב בחדר, מאת אוריאל שלח; גן העדן האבוד, מאת שאול אשבעל; רשימות ערביות של אירם, ורשימה השואלת "הנוער, אייכה?" למ. גבל.

תקנות התחבורה האומללות, שבוטלו בינתיים, הסעירו בשעתן את הצבור החיר-לוגי, מרכז העברים הצעירים נחלק, זו לו פעם ראשונה, אל זירת הפעולה הציבורית הישרה בארגון אספות-עם. הפ-גנות, ניצב בראש המלחמה הצבורית לחרותו של הצבור החילוני מהגבלות הכפייה של כלי-קודש שעשו קנוניה עם מפלגת השלטון.

הענין, בעיקרו, לא היה בגזירות-השבת בלבד, גם לא בכפייה הדתית בלבד. טענות-הרוחות סימנה שלב מסוים בהת-פחתות המשבר ביחסים שבין המשטר לדעת-הקהל במדינת ישראל. על המשבר הזה בכל הקפו, על הסכנה שבו ועל ההזדמנות שבו, ייחד אהרן אמיר את הדיבור בנאומו באספת-העם מטעם מרכז-העברים-הצעירים, שנתקיימה ב-4 ביולי באולם מוגרבי בת"א. במלואו מובא כאן הנאום: **"סכנה — והזדמנות"**.

תכופות מטיחים בפני העברים-הצעירים כי גישתם אל בעיית ארץ-הפרת היא דמונית, כי אין סיכויים למצוא שותפים ובני-ברית לגישה זו "מן הצד השני". אף על פי כן עובדה היא כי רק קבוצה מסוימת של אנשים, הפועלת בארצות-הברית מתוך הנחות-היסוד של ההבדלה בין העברים ליהדות ולמען איחוד פד-ראטיבי כולל בארץ-הפרת, לא-יהודי ולא-ערבאי, רק היא הצליחה ללכד כיום צבת ראשונה של שיתוף-פעולה בין ישר-ראלים, מאורנים, קופטים ואחרים מבני העממים השונים שבמזרח.

עדות-דפוס פומבית ראשונה לכך — החוברת "הלבאנט מאחרי המסך העברי",

מתוך כך הבשילה המחפכה הראשונה את צלם-הבלהות הזה, מטור-השנור-הגבאים המושל על המדינה מאז היותה — את הניגוד החריף והאומלל ביותר לרוח שפיעמה את מלחמת הנוער העברי, למיזעים שהניעוה, לפחות בלא-ידועים.

הגבאים והשנוררים לא העמידו לחשוב מראש יותר מלחומי הנוער. הם לא היטיבו יותר ממנו לחזות מראש את הבעיות שתעמודנה בפועל ממש בפני המדינה. ויזכיר — קוצר-ידם המחפיר בטיפול במשימות הממשיות. אבל עמדה להם העובדה שלרשותם היו לפחות מנגנונים מוכנים, שהיה להם לפחות צורך מוכן-ומזומן של סיסמות ומליצות, שהיו בידם מפתחות אל צבור מסוים, צבור יהודי, מעבר-לים; ביתר דיוק: המפתחות אל כיסיו של אותו צבור.

בכוח זה החל "קבוץ-הגלויות" והתנהל — עד קצה גבול האפשר, הרחק הרבה מקצה גבול המותר. בכוח זה החל השנור הגדול, הגדול, אחד ה"מפעלים" הנשחתים ביותר בהיסטוריה העולמית. אולי הנשחת שבהם.

המדיניות הכלכלית החדשה כבר היתה מכוונת לייצוב משקי בהתעלם מן הגורם של תוספת הגירה בממדים ניכרים. ההנחה של הפסקת ההגירה למעשה היא הנחת-יסוד למדיניות זו, כשם שהיא תנאי לגישומה. וכל תכנית לניצול כספי השילומים מגרמניה, בין "תכנית טרון" בישראל-המזל בין תכניות אחרות, ידועות פחות מתכנית-טרון ואולי רבות-סיכויים ממנה, כל תכנית כזאת מכוונת לא לניצולם של כספים לשם "קליטה" נוספת אלא אך ורק לניצולם לשם פיתוח הארץ, אוצרותיה ומשקיה. לשם ייצוב כלכלתה והעמדתה על רגליה, במידה כלשהי. בהבדל גמור מ"תכנית גרינבאום", שלהלכה על כל פנים שימשה מסגרת-התכנון לכלכלה הישראלית עד כה; אותה תכנית מכוונת היתה לניצול אפשרויות כספיות, נתונות או משוערות, לשם קליטת מספר כזה או אחר של "עולים" יהודים.

עכשו הוטב המצב הכלכלי במדינת-ישראל. האבטלה הגוברת, המחסור באמצעי-תשלום — אי-אפשר שלא לראות בהם סימנים של התאוששות וייצוב. שיפור המצב הכלכלי הוא במידה רבה, אם לא במידה מכרעת, פועל-יוצא מן הרציונליזאציה בהגירה.

אבל ההגירה שלא בהתאם לצרכי הארץ ויכולתה אלא לפי עיקרי הציונות בלבד כבר עוללה מה שעוללה, כבר השחיתה כל מה שהשחיתה — והרי זה כמעט כל מה שאפשר היה להשחיתו.

ההגירה לפי עיקרי הציונות, כחזון "קבוץ הגלויות", פיתחה את מדינת-ישראל כארץ-קודש טיפוסית, על כלכלתה, על השנור שלה, על מערכת השנור שלה, על מוסדות הנהגים, חוגי הנהגים, וכו' וכו'. שיטות ומושגים שהיו קודם לכן נחלת מוסדות צבוריים בלבד הפכו עתה נחלת מנגנונים ממשלתיים. התפתחה מדינה שבה הצמרת מקבלת חננו את פירותיו של השנור, שבה כספי-תמיכה, זורמים בעיקרם, במישרים או בעקיפים, לקופתו של צבור-נהגים שאינו מונה — בדרגות השונות — יותר מ-200,000 איש מכלל האוכלוסים, בשני הסקטורים — ה"שיתופי" וה"פרטי" כאחד; מדינה שבה גם הפיתוח, באותה מידה ועומת-ביחס שבה הוא נעשה, מתנהל בצנורותיו ומסגרותיו של אותו צבור-נהגים, להעשירו עוד יותר, לחזק עוד יותר את עמדות-השליטה שלו; מדינה שבה הממשלה ומוסדותיה הם ארגונים להמרצת השנור ולחלוקתו, וההתארגנות היא בראש-וראשונה התארגנות מוסדית לחלוקת השנור, ולהעמדת קבוצות-לחץ לשם חלוקת השנור.

את השחיתות הכלכלית שהשחית משטר "קבוץ הגלויות" רואים הכל. חשים בה הכל. זוהי בעיה כאובה מאד. אבל אולי היא הקלה שבכולן.

אכן, הגדולה ביותר היא השחיתות המוסרית. והיא גם המסוכנת ביותר.

על רקע זה של זו מתפרש יפה המסחר המקובל בעקרונות דתיים (חוק-השבת של השר פנקס, שנעזב עם מותו). כינוסים יהודיים בינלאומיים, "פסטיבאלים" הנערכים על מנת לסייע, במישרים או בעקיפים, לשנור — גם כל אלה הם תופעות טפוסיות של ארץ-קודש.

על רקע זה מתפרש יפה מסחר בעיקרים לאומיים ואידאיים כביכול: השערויה שמקימה תנועת-החרות, מיסודו של הארגון הצבאי הלאומי, משום שאינה מקבלת את חלקה ה"מגיע" לה מן המגבית היהודית, איומה לפתות במגבית נפרדת; הופעת תוצרת גרמניה לראשונה במחסי מוסדותיה של אותה תנועה או מקורביה; התופעה של שליחים היוצאים לעשות באירופה "נגד השילומים" ובתוך כך הם מטפלים — בשליחות מוסדות כלכליים של תנועת-החרות או מקורביה — בהשגת הסחורה הגרמנית.

הענקות-החנם של השנור הן גם המצמיחות את הקרייריזם בגילויין הכעורים ביותר; וחוסר הקשר הטבעי אל הציונות, והתחובה לשלם לה מס-שפתיים, אלה שורש-שרשה של הצביעות הצבורית, שפשטה בממדים כה מבהילים.

התוצאה היא, בדרך הטבע, שהנוער נוטש את כל המפלגות, את כל המפלגות העומדות על בסיס ההשקפה הציונית. משמרת-הנוער, כביכול, של מפא"י, נידלדלה כליל. הציונים הכלליים והפרוגרסיבים נסתחפו שדותיהם בנוער. הנוער פונה עורף לקיבוץ המאוחד, ל"חטיבה הצעירה" של מפ"ם. לבית"ר אין, למעשה, שום צבור של נוער. הנוער, במידה שעודו נמשך למסגרת, מבקש לו אותה מחוץ למסגרת הציונית. הוא מחפש גופים לא-פוליטיים, או שהוא נוהג אחר הרעיונות העבריים, או — שהוא הולך אל הקומוניסטים וגורוריהם בשומר הצעיר; הללו עודם שומרים על כוחם המעט.

השחיתות פשתה בכל הארץ. צננתה עולה בכל אף. במהירות מסחררת מידרדרת הארץ והולכת לדרגה של מדינה לבנטינית. בארץ כזו גם המדע לא יאריך ימים. גם לא רמת הטכניקה. לא תתקיים שום דרגת יתרון המחייבת ישרות, הקרבה, מאמץ כן, חרות הדעת.

ההתמרמרות נגד השחיתות רבה. הבנת שרשיה מועטה. אנשים מבקשים להתחמק מהסקת המסקנה האחת השלמה, המחייבת. אבל הארץ מלאה את חמס השחיתות והיא קרובה להקיא. הבחילה גוברת והולכת, ומספר הבחילים גדל ורב. אנו זקוקים למהפכה נגד השחיתות. נגד העדתיות, נגד השנור, נגד הוויתות של ארץ-קודש.

הארץ משוועת למהפכה השנייה.

מ. ע. אליף

מדוע אינן תחיקה לישראל ?

מאת
ערי זיבטינסקי

הסיוע הציוני. אולם הדברים במקורם הראו ברור שבעיני מרבני הציונים של אמריקה הם כעין שבט ישראלי שיכולה ממשלת ישראל לפקד עליו מה יעשה.

ניגוד זה שבין ישראל לציונות הוא הסיבה העיקרית לכך שמקץ ארבע שנות קיומה של מדינת ישראל עדיין אין לה תחיקה. הדבר מפתיע ביותר, שהרי דווקא יהודים חזקים עליהם שישכילו להעלות עקרונות על הנייר. ודאי רבים ההסברים להעדר מדהים זה של תחיקה. הנוח בהסברים הוא שדתיים ובלתי-דתיים אינם יכולים להסכים על נוסח משותף. אבל בשתי בחירות (ב-1949 וב-1951) לא זכו כל הקבוצות והמפלגות הדתיות כאחת אלא בשמינית מן הקולות. וברי שיתכן להינצל מכפייתו של מיעוט קטן זה...

הסיבה האמיתית שמנעה את ניסוחה של תחיקה היתה ההכרה הגוברת והולכת כי אין לישראל אלא ראשית — כי אין היא אלא ראש-גשר, ראש-גשר אידאולוגי וחמרי של ציוני-לאומיים ביבשת חדשה ורחבת-ידיים.

צ'רלס מאליק על מדינת ישראל

ברבשוו האמריקאי המדיני, "פוריין אפירס" נדפס מאמר על המזרח התיכון מעטו של הפרופסור צ'רלס מאליק, נציגה הקבוע והמהולל של הלבנון באו"ם ויושב-ראש ועדת האו"ם לזכויות האדם. בזה מובאים כמה קטעים ממאמרו הדנים בישראל.

להקים מדינה הרי זה דבר אחד; להביא סיוע את קיומה הרצוף — זה ענין אחר לגמרי. ככל שיעצמו הקשיים שבהקמת המדינה, הרי לדעתי ברור שהמאמץ להבטיח את קיומה לעתיד לבוא יהיה גדול לאורך ערוץ סגולות רוח שונות לחלוטין נדרש שות למשימה זו. במאבק להקמת מדינה אחת נוהג בזולתך כנהוג בכוחות זרים שיש למגרם או להדפם, ועל כל פנים למנוע מהם את האפשרות להסיג את גבולותיהם אל זולתך. הוא או חיצוני, מיידי, הרסני, שלילי. בשום פנים אין היחס הזה מביא לך מקום למגע חיובי עמהם על בסיס של שוויון. אולם במאבק לקיום ממושך חובה עליך לבוא לידי הסכם אתם; עליך להביא בחשבון את קיומם; חובתך לקשור אליהם יחסים מבוססים על כבוד ואמון הדדי. רק העתיד יוכל לגלות אם ישראל מתאימה לדרישות הקיום הממושך. קל הוא למדי להקים מדינה כזו; על כל פנים הדבר הוא בגדר האפשר; אולם להמשיך את הקיום ככזה, דבר זה הוא מן הנמנע לחלוטין. על כל פנים, אפשר לאמר בבטחה שההיסטוריה לא ידעה דוגמה אחת של אומה שנמצאה באיבה מתדת עם הסובב אותה.

לפני שנים הגדיר בוריס מלך בולגאריה ציוני כיהודי הגובה כסף מיהודי שני על מנת לשלוח יהודי שלישי לארץ-ישראל. מימרה זו עשתה לה כנפיים והרגיזה את הציונים כימי דור. היא הכאיבה משום שכיוונה קרוב מאד אל האמת.

אבל אם כה ואם כה, הרי האיש השלישי הזה, זה שעקר לשם בפועל ממש, הוא שבסופו של דבר הביא את מדינת-ישראל לעולם. אין זה מפתיע, אפוא, שנתפתח סכסוך בין הציונים (אשר שנים כה רבות התפלספו על מדינה יהודית ועשו למענה) למדינה עצמה. הציונים מוצאים עצמם במצבה של התרנגולת הידועה למשל שדגרה על ביצה עד שנתבקעה, וסופה שראתה ברווז פעוט יוצא ומתחיל לשחות ממנה והלאה.

מבחינה נפשית ומדינית הרי הטיפוס של תושב ישראל כיום שונה מאד מאיש-השורה של התנועה הציונית מחוץ לישראל. קודם כל השתמשו הישראלים בזכות ההגדרה-העצמית שלהם והכריזו עצמם כאומה. הם נולדו בארץ, או שבפועל ממש ירדו באניה ועקרו מושבם לארצם החדשה, שבה השמים כחולים, האדמה חומה, הרוח צוננת והשמש יוקדת. הם דרים שם. בועת-אפם בנו את הארץ ובדם שמרוה. הם קשרו את גורלם האישי והקבוצי בשטח-ארץ זה. ואחרון-לא-אחרון: לשון אחת קנו להם. בכל אלה נבדלים הם מהותית בחייהם מן הציונים בשאר מקומות.

מתוך שעל הרוב הציונים מסרבים לראות את העובדות האלו מתגלעת התנגשות המחריפה מיום ליום, ככל שמדינת-ישראל מוסיפה להתחרר...

ניגוד זה לא רק את העומדים-מבחוץ הוא מתמיה אלא גם את המעורבים בו. טעות תהיה זו להניח שכל הישראלים הם בלתי-ציונים. כן גם תהיה זו טעות להניח שכל היהודים בחוץ-לארץ הם ציונים. הציונות, כמובן, היא ענין של אידאולוגיה ולא של מקום-מגורים. הציוני גורס שהיהודים במלוא תבל הם אומה אחת, בכוח. אם יושב הוא מחוץ לישראל הרי יראה את ישראל בחינת הסניף הארצי-ישראלי של ההסתדרות הציונית העולמית. אם בישראל מושבו, נוטה יהיה לראות בכל היהודים אזר-חיים בכוח של מדינת-ישראל. הנה כך שלח פעם מר שרת, שר-החוץ של ישראל, וציוני, אגרת ברכה לראשה של מדינה זרה, ובה איחל לו הצלחה בשם העם היהודי... כיום אולי כבר היה מהסס לעשות כן הואיל ושחרורה של ישראל מן הציונות כבר הפך בעיה שנויה-במחלוקת. בעיקרו של דבר אפשר לאמר שיושבי ישראל מרחיקים והולכים מן הציונות וקרבים והולכים להוויה לאומית מלוכדת, שיסודה בטרטוריה ובלשון, ומתוך כך הם רואים זרים בכל האנשים שאינם נספחים אליה, ויהיו מה שיהיו דתם או מוצאם.

לא מכבר הוסבה תשומת-לב מרובה לגילוי אחד של התנגשות זו, שעה שמר דוד בן-גוריון, ראש ממשלת ישראל, הודיע בכנסת כי ציוני אמריקה פשטו את הרגל משום שאינם עוקרים לישראל. העובדה שלאחר מכן הרשתה לו הכנסת להשמיט משפט זה מן הפרטיכל מעידה, כמובן, על הצורך שצריכה ישראל להמשיך

אותם אנשים בישראל אשר, כמוני, תבעו לנסח תחיקה מיד, מטעמים עיוניים ומדיניים, מעט מעט עמדו על כך שאין הדבר קל. ניגודים בלתי צפויים התפתחו בתוך קבוצותיהם ומפלגותיהם ואפילו בתוך מחשבתם שלהם. ניגודים אלה סבבו על ציר "א-יהודיות" הגוברת של ישראל. ודאי, עדיין אין שחרורה של מדינת ישראל שלם. ישראל עודה תלויה כיום בסיוע יהודי מבחוץ ועדיין שוררת בה ממשלה שהיא ירושת התקופה הציונית. אולם מיום ליום מתמעט ציוניה היהודי. ומיום ליום גובר ציוניה העברי.

האופי בלתי-יהודי של ישראל הוא דבר שרוב המשקיפים מבחוץ עומדים עליו. הוא מתגלה בתחית הלשון העברית, לשון שהיהדות החרדית רואה בשימוש לצרכי יום משום חילול הקודש. הוא מתגלה בתוך הנוער המקומי בצורה של התרחקות גוברת מן הפורה היהודית. מעשה כשריפת בית הכנסת היהודי במיאמי שבארצות-הברית מן-הסתם לא יעורר התרגשות אף לא ענין בישראל. צעיר בן-הארץ. אם נתון הוא להשפעה ציונית, אפשר שיגיע עד לידי מחשבה שיהודי מיאמי ראויים לאשר בא עליהם באשר לא עקרו לישראל. תכופות יותר יראה בכך פשוט בעיה אמריקאית פנימית. הנקודה היחידה מן העבר היהודי העשויה עוד להסעיר אנשים בישראל היא גרמניה. אולם לרבים הרי זו בעיה של נקמה אישית.

אפשר שלא כל הדברים האלה נכונים ביחס לכל הישראלים הצעירים. מכל מקום כך דינו של חלק גדול-ההולך בתוכם. ישראלים הם. דתם אפשר שתהיה יהודית ואפשר לא תהיה כך. אין זה ממין הענין. יהודי אמריקה זרים הם לגביהם; אמריקאים הם, והעובדה שהם אמריקאים ממוצא יהודי, או יהודי-פולני, אינה מעניינת הרבה.

בצורה הקולנית ביותר דוגלת בהשקפה זו קבוצה אחת של אנשיו-ישראלים שמסביב לירחון הספרותי-המדיני "אלף". הם מגיעים עד כדי התנגדות לכך שההגירה מצומצמת ביהודים בלבד. לפי דעה זו יש בקרב המהגרים היהודים שבאו זה מקרוב אי-אלו קבוצות בלתי פרודוקטיביות שלא היה צורך להכניסן. יש לעודד הגירה של גויים מתאימים. את הישראלי לעתיד-לבוא יש לבחור על פי האינטרס הלאומי העברי בלבד.

אולי ראוי לציין כאן שהמחבר, עם שהוא מסכים כי יש לפתוח בהגירה של בלתי-יהודים מתאימים לישראל (למשל, הגירת ימאים ודייגים מאיטליה), חולק על "אלף". באשר לצורך להגביל, או לרשות להגביל, הגירה יהודית באיזו צורה שהיא, מנקודת-מבט מעשית אין זה נכון שקבוצות שלמות הן בלתי-פרודוקטיביות או גרועות. מי יכול לחזות מראש מה תהיה הפוריות של קבוצות או יחידים לאחר שישתלבו בסביבה החדשה? אבל הרעיון מהיריד גם מנקודת-הראות המעשית. יהי הדבר ברור: משך דורות נשאו עמם היהודים בפיוורם הרבה מסורות מן העבר העברי. הציונות ניסתה לתת דמות טריטוריאלית למסורות אלו. מה שנתקבל אינו דומה לצבור-האב היהודי, אבל אין זו הצדקה לנעילת שעריה של ישראל בפני אותם יהודים שקנו להם הכרה עברית (או שמצאה ידם לעשות משוה בענין זה) רק ב-1952. יתר

על כן, בדעת-הקהל העולמית מצוי חלק הגורס כי אחד ה"צידוקים" לתמיכה הניתנת לישראל הוא זה שהיא קבלה עליה לפתור את הבעיה היהודית העולמית. אולם נקודת-ההשקפה של "אלף", עם כל שהיא אולי אגוצנטרית וקצרת-ראות, אפשר מאד שבאחד הימים תשתלט.

אכן, לא די שאפיה בלתי-היהודי, האופי העברי של ישראל הוא עובדה המתעצמת והולכת, אלא שכרוכה בה גם הכרתו הגוברת והולכת של הישראלי הממוצע בסביבתה ה"גאוגרפית הסמוכה. הציונים פעלו תמיד רק במישור מוסרי ועיוני. הגאוגרפיה של ארץ-העברים לא היתה חשובה בעיניהם כל עיקר. הם לא נתנו דעתם על בעיות דוגמת גבולות או מיעוטים או שכנים. אי-כזה יסתדר כל זה בצורה הגונה. נוח היה להם לקרוא לשכניהם "ערבים", לפי שכך קראו להם הבריטים, ועל כל פנים לא היתה רבותה בדבר. כיום השתנה כל זה. הישראלי מתעורר להכיר בסובב אותו. הוא מתחיל להבחין בקבוצות האתניות השונות אשר סביב לו. יותר ויותר הוא תופס כי הללו שהיו בעיניו "ערבים" הם לאמיתו של דבר פסיפס של קבוצות, שבטים ועממים, שרובם רחוקים מהיות ערבים, וקצתם עומדים בעצם על דרגת ציויליזציה גבוהה הרבה יותר מן הערבים. אכן, ישראל מתעוררת להכיר בכך שאין היא ראש-הגשר היחיד של הציויליזציה בלבאנט.

אולי כדאי להטעים את התפיסה המתגבשת זה-מקורב, תפיסת "ראש-הגשר של ציויליזציה". הציונות כשלעצמה אפשר כבר תפסה כי עצם מציאותה של ישראל תשפיע על ההתפתחות החברתית בארצות השכנות. מצד שני אמרו לפעמים על ישראל (ותכופות אויביה הם שאמרו כך) שכוונתה לכבוש את שכנותיה. אולם לא בהשפעה מופשטת בלבד ולא בכיבוש פיזי סתם עשויה ישראל למלא את המפקדה כראש-גשר של הציויליזציה. הרבה יותר מכך

עשויה היא למלאו על ידי שתביא ללבאנט את המושג החדש של חרות הכלל, של חרות הקבוצה, ותגשימו. מתוך ניסיון ממושך גילתה ישראל כי את מלוא השוויון והחרות האישיים אפשר להשיג רק לאחר שהקבוצה שאליה אדם משתייך משיגה את השוויון והחרות הקבוציים שלה.

*

הודות לתגלית שהמזרח התיכון מאוכלס קבוצות ועממים שהם למעשה אזרחים ממדרגה שניה בארצותיהם, הודות לזו יתכן להגות בכך שתפיץ ישראל את האידאליים שלה ברחבי הארצות הסמוכות לה. רק לאחר שישגיג כל אחד מן העממים שבאזור את עצמאותו האמתית יהיה לא-לידי לערוב לשוויון וחופש לבני. זוהי התפיסה החדשה שישראל (לא הציונות) מביאה למזרח התיכון, ובבחינה זו רואה יש-ראל את עצמה כמין ראש-גשר.

מסתבר כי בקשר לכך ההתפתחות החשובה ביותר היא ההכרה החדשה בישראל שהמארגנים שבלבנון אינם ערבים. אנשים נוצרים גאים ועקשנים אלה עמדו משך אלף ושלש מאות שנה בהסתערויותיו של האסלאם. כל אותה תקופה דבקו והחזיקו בהר-הלבנון שלהם עטור-השלג הנשקף על פני תכלת הים התיכון. שנכבש ראשונה על ידי אבות-אבותיהם הפני-קיים, דוברי-העברית.

לאחר מכן גלתה ישראל כי מצרים הנתונה לשליטה ערבית יש בה גרעין קופטי קדום שעדיין הוא נושא המסורת הפרעונית בבקעת היאור המוריקה. הארמנים, עם חדור אידאליים מערביים; הדרוזים; משם והלאה, העלאוים והכורדים האמציים. כל אלה בהחלט אינם ערבים; תכופות הם עוינים לערבאות; תכופות שרויים הם בפחד של השמדה-מש מצד ה"ערבאות, או האסלאם. אף הערבים האמתיים עצמם, מתוך התבוננות קרובה יותר הריהם מופרים יותר, והישראלי של ימינו מכיר ב-

הבישוף לואיס ח'ליל

הערבים והערבאות: עובדות או בדיה?

1. האם גזע הוא?

התשובה האלמנטארית על כך היא "לא". התימרות כזו אין לה שום סימוכים בהיסטוריה. אדרבה, הארצות הקרויות עכשו "ערביות" מיושבות יסודות שונים, ויש הסכמה בין סופרי-הימים בדבר מקורותיהם והתפתחותם. יקצר המצע מהביא כאן בפרטות את כל העובדות הנוגעות לנושא זה. די יהיה לנו אם נביא את דעתו של איש הספרות והמדע הגדול, וזיר החינוך בארץ מצרים, דר. טהא חוסיין. אגב נגיעה באבראלעלא אלמעארי (מגדולי השירה הערבית על סף האלף השני לסה"נ — המע.) אמר:

המלה "ערבי", שההיסטוריה נזקקת לה במובן כללי מופשט, אינה מרמזת על מש- מעוטה האמתית של המלה כשימושה בת- קופות ובמקומות שונים ע"פ ספרי הבלשנות. רצוננו להגדיר את משמעותה האמתית של המלה, הרי נמצא חילוק גדול בין דרך שימושה בראשית האסלאם לדרך שימושה בימי אבראלעלא בסוריה. בראשית האסלאם היתה סוריה מיושבת עממים שונים — ארמים, מנדעים, עברים ויוונים-ביונטיים.

עובדה היא שהגזע הערבי לא היה המכריע; לגזעים האחרים היתה הבכורה על הכובשים הערבים-המוסלמים ועל אחיהם הנוצרים

הבישוף לואיס ח'ליל, ראש העדה המא- רנית-הלבנונית בעיר ברוקטון, מסצ'וסטס, שבארצות-הברית, שימש לשעבר עורך העתון היומי "אל-בשיר" ("המבשר") בניירות. הערבאות — האומה הערבית — העמים הערביים, וכלל האיחוד הערבי, כל אלה הם כיום נושא לתעמולה מקיפה בעולם. וכל אלה הם גלגוליו של גזע שהצית הסוכן הבריטי לורנס במלחמת-העולם הראשונה. הגץ פגע בעץ יבש במדבר-חול שם, ואך הגיהו הלהבות את השמים והעץ התפוצץ על אופק של אינ- טריגות בינלאומיות. סוף דבר הוקמו מלכים, נסיכים, מנהיגים ומדינות שנקראו "ערביות" וניתקו אחת מרעותה על ידי גבולות וניגודים מלאכותיים.

עד כה לא קם גם אחד מהללו הנזקקים לתעמולה זו לתהילתם-העצמית להסביר לנו מה האמת ב"ערבאות" זו, מה בסיסה ההיסטורית, ההגיוני, מה הדרך להגדיר את עקרונה, וכיצד יתכן לפתחה למעשה?

מהו, אם כן, חותם מיוחד זה של הערבים והערבאות?

(1) טהא חוסיין, תחיית זכרו של אבראלעלא אלמעארי, 1937, ע' 30.

הבדלים העצומים בדרגת התרבות הרוחנית והטכנית הקיימים בין קבוצות ערביות מוסלמיות שונות.

מחשבתו של הישראלי הלכה והפכה מדויקת יותר... כיום, כשמדינת-ישראל היא עובדה קיימת, ואם גם בתוך גבולות מקוצצים, מת- רכות סוף-סוף שימת-הלב העברית בחבל-הארץ בכללותו, בחבל הקדמי של ישראל והלבנון ובארץ-העורף ((הריקה עתה כמעט) של עמק הפרת.

פוריותו של עמק הפרת היא עובדה. הוא הדין בפוטנציאל הכלכלי שלו. אבל עובדה היא גם כי שטח גדול זה הוא כיום ספק-מדבר דל-ישוב. שלושה מיליונים מוצאים מחיתם בדוחק מקום שיוכלו שלושים מיליון לחיות חיירווחה. לא כולם יהיו יהודים. וכי כיצד? אף לא מארונים או קופטים... בהכרח ייפתח אזור זה ליישבות ולהגירה כאמריקה בשעתה. אותם עממים היושבים כיום בשממות האלו וצמאים לשכנות של בני-תרבותם הם שיפתחוהו לפני הציויליזציה.

כל המחשבות והאינטרסים האלה הכניסו לחייה של ישראל גורמים חדשים שאין להם אח דוגמה בפורת היהודית. כדי להבין את החשיבות הכבירה של גורמים חדשים אלה, יש לתת את הדעת על קורותיה של ארצות-הברית בראשית המאה ה"ט. רוב תושבי ארצות-הברית הגיעו שמה, קודם זמן קצר פחות או יותר, מאירופה. אולם באמריקה ניצבו נוכח מסיבות שלא ידעו דוגמתן בנסיגונם האירופי. תוך פרק-זמן קצר הפכו בעיות אמריקה עיקר עיסוקם, להוציא את רוב, מחושי-הראש' האירופיים הקודמים. דבר זה ניכר במיוחד במלחמת-האזרחים, שבה נלחמו מיליוני אמרי- קאים בחמת-זעם קנאית על שאלות שלא יכלו בני אירופה להבין. ממש כך הרי הבעיות החדשות של ישראל, שרוב היהודים והציונים (סוף בעמוד 15)

ב"א-שאם" (כינוי לארץ סוריה בערבית — המע.)

המלה "ערבי" בהוראתה ההיסטורית והל- שונית אינה חלה לאמיתו של דבר על האומות שנקראו "ערביות" לאחר הופעת האסלאם. וזאת משום האופי הגזעי ההסרגוני של אומות אלו, משום העובדה שהערבאות נגעה בהן אף במעט, ומשום שהאסלאם לא מחה את אפיון החברתי הספציפי ולא ליכדן לכלל אומה ערבית אחת. הנה על כן נשארו לאומים אלה בדולים ועצמאיים בתכלית בתרבותם, דוגמת הפרסים, התורכים, ההודים והברברים של צפון-אפריקה. אפילו המלה "מוסלמים", בדומה למלה "ערבים", מש- מעוטה צרה, הואיל והמאות הנאורות של אבראלעלא (המאה ה"ו והי"א), שבהן התפשט דגל האסלאם, לא היו מוסלמיות כליל — כי הנוצרים, היהודים והמנדעים היו חלק מהן. העדות האלו השונות גדול היה חלקן המשותף במדע ובספרות של הזמן ההוא (1)

2. האם לשון היא?

אבל מי היסטוריון "ערבי", ומי היסטוריון מדעי, ויקבל את מושג הערבאות? ודאי שזאת להעמיד את מושג הערבאות? ודאי שזאת טענה קלושה, ואי אפשר לאנוס בני-אדם לקבלה, כל שכן בני-אדם שנאנסו. לאחר שגכ- בשו, לסגל להם לשון שלא היתה שלהם. ומאמתי יכולים קשרי-לשון בלבד לשמש בסיס (סוף בעמוד 15)

סכנה והזדמנות

(נאום באספת-עם של מרכז-העברים-הצעירים בתל-אביב)

מבטאים את השקפות שולחיהם ובוחריהם וחזויהם בהם.

העובדה שאני יכול לעמוד כאן ולהתריע על כך שהמשטר אצלנו הוא משטר של דמוקראטיה מזויפת ושאינן אוסרים אותי מיד אחרי זה, עדיין אינה מלמדת שיש לנו פה באמת דמוקראטיה. חשוב מאד שמותר לצעוק, אבל לא זה הדבר האפייני. הדבר האפייני הוא שמצפצפים. שהאזרת והבוחר והבר-המפלגה, חבר כל מפלגה שהיא מן הקיימות כאן, אין לו שום דעה ושום השפעה, בעצם אפילו לא בתוך המפלגה שלו; הוא תלוי בכל — בכל דבר ובכל פקיד ובכל פקח ובכל שוטר — אבל שום שר ושום פקיד ושום פקח ושום שוטר ושום חוק ותקנה, בעצם, אינם תלויים בו.

במשטר כזה יכול להיכנס למדינה במשך ארבע שנות קיומה אלף מיליון דולאר במטבע-חוק — מיליארד שלם של דולארים, רבותי! — ולא נמצא עדיין אורת אחד תם וישר שידפוק על השולחן ויאמר: אני דורש דין-וחשבון מלא על כל פרטותי, על כל מיל ועל כל סנט מן הכסף הזה. אתה זכאי לקבל דין-וחשבון כזה, הוא זכאי לקבל אותו, אני זכאי לקבל אותו — אבל איש לא דרש אותו ואיש גם לא קבל אותו. דין-וחשבון איננו.

ואם קם בתוך כל המנגנון התלוי והקובץ הזה איש אחד משונה — שמוראק שם האיש — אם קם איש אחד כזה ומוקיע חלק, — לא יותר מחלק — מן הבזבז והשחיתות באחד מן המנגנונים 'ששולטים' על הכסף, במנגנון של הסוכנות היהודית, או גוונים את הדין-וחשבון שלו, ומסלקים אותו מתפקידו, ומוציאים עליו דיבות, וראש-הממשלה, האיש הגדול, ה"בוס" הגדול של כל הבאלאגאן הזה כולו, קם ואומר בכנסת שהוא לא ראה את הדין הזה של שמוראק ואין לו שום ענין לראות אותו...

"האם היה כדאי?"

רבותי, הכפיה הדתית איננה אולי הדבר המכריע. היא רק פרט. היא יכלה להתחיל, ולהימשך, ולהגיע לממדים כאלה שאפילו הצבור שלנו מתעורר ויודע קצת מכליו, רק משום שפני הדברים כולם הם כמו שהם. רק מפני שאנו נתונים כולנו בידי כנופיה, או כנופיות, של גבאים, שיש להם כל מיני חשבונות אבל החש-בון של דעת הצבור ותגובת הצבור הוא האחרון שבהם. רק מפני שהמשק והכלכלה והתפיסה של הגבאים בעצמם, רק מפני שכל אלה עומדים על הפתגם הנפלא של אחד הגבאים הראשיים, שאמר לא מזמן, "שכל זמן שאפשר לפשוט את היד לא צריך לפשוט את הרגל".

חברים, אם שר בממשלה אומר דברים כאלה הרי אפשר אולי לסמוך עליו באמת שעוד יש תקוה לפשוט יד, אבל בכל זאת תוכלו לסמוך גם עלי אם אני אומר שזהו מצב קצת — איך לאמר? — קצת חייאש.

אני אינני מגלה כאן סוד ואינני מחדש חידושים, אני בטוח כמעט שכל אחד מאתנו כאן עושה לו מפעם לפעם את החשבון: מה יהיה על המדינה הזאת? לאן היא הולכת? לאן היא תגיע? כמה זמן אפשר יהיה עוד להמשיך בצורה כזאת? ומה הטעם להמשיך בצורה כזאת? — ככה שואל את עצמי אולי כראדם שלפני חצי שנה ירד מן האניה או מן המטוס ובא, או הובא, להשתקע במדינה הזאת, וככה

חמש-מאות או אלף קול בבחירות מבלי לאבד גם קול אחד של מצביע בלתי-דתי, ואילו אם לא יעשו כך הרי יכול להיות שיאבדו את הקולות של קומץ הדתיים הזה שאולי יצביעו בשביל המפלגה ולא יזכו בשום קול נוסף של איש בלתי-דתי — מפני שהאיש החילוני לא לפי הסעיף הדתי וההצבעה הדתית הוא עתיד לזון את המפלגה אשר לה יתן בקלפי את קולו החביב והיקר.

המפלגות

וחברי המפלגות, כל המפלגות, ובוחריהם המפלגות, כל המפלגות, הם כנראה אנשים נבונים מאד וסבלנים מאד ואפשר לרכב עליהם יפה מאד וזמן רב מאד. והראיה היא — שהם משתייכים למפלגות שאליהן הם משתייכים ושהם מצביעים בשביל המפלגות שבשבילן הם מצביעים.

מפלגה בתנאים שלנו, במשטר הזה המיוחד-במינו השוורר במדינת-ישראל, היא כולנו יודעים, ענין עדין מאד. זה לא סתם ענין של השקפה פוליטית מסוימת, אפילו לא סתם ענין של ייצוג אינטרסים של גוף זה או אחר. מפלגה אצלנו זה משהו שדואג לשיכון לחברים, ודואג לחינוך הילדים, ודואג לחבילות מאמריקה, ומסדר מקרר חשמלי, ומבטיח עבודה, ורשיון לפתוח קיוסק, ופרוטקציה בשביל לקבל ויזה לחוף-לארץ, ופרוטקציה בשביל לסדר איזה סידור קטן באיזה משרד ממשלתי או באיזו עירייה, ושדואג ל"שליחות" לחץ לארץ לחבר נאמן, או ל"סדר" קצת אספקה מן המשק — או למשק — בזמנים שחסר משהו, בכל מיני קשרים וחומרים וגימדים אדם קשור למפלגה שלו וחלוי בה, לא דוקה בנימים של סנטימנט והסכמה אידיאולוגית, ומכיון שככה זה הרי יכולה המפלגה לצפצף בחופש גמור על חבריה, מפני שתמיד הם זקוקים לה יותר משהיא זקוקה להם, תמיד הם תלויים בה יותר משהיא תלוייה בהם. יש מנגנון — ותסלחו לי: מנגנון מושחת — והוא קובע והוא מארגן והוא עושה קנוניות עם המפלגה האחרת, זאת או זאת, לא-חשוב, שגם היא יכולה להרשות לעצמה לצפצף על חבריה מפני שגם היא סדרה להם שיכון ו"ארגנה" להם את כל שאר הדברים הטובים והנחוצים, וכל המנגנונים האלה יחד עושים בנייה כל מיני קנוניות — אחת, קצת מצומצמת, בממשלה, ובכל מיני צירופים אחרים — במשרדי-הממשלה השונים, ובעיריות, ובצירוף הרחב ביותר, בצירוף שמקיף וכולל את כולם, את השמאל והימין כאחד, — בסוכנות היהודית — בשביל לחלק בנייה את הפיקוח על הכספים שנכנסים מחוף-לארץ ואת השלל של המגביות היהודיות. כל זה אולי דומה למה שנעשה באיזה ועד-קהילה יהודי, או למה שהיה נעשה פעם ב"כוללים" השונים בארץ-הקודש שלנו, אבל לאמר שזאת היא תמונה של מדינה, שזאת תמונה של שלטון ושל אופוזיציה, לאמר שזאת תמונה של דמוקרטיה — זה, נדמה לי, קצת מוגזם.

סימן של דמוקראטיה זה לא דוקה שיש מפלגות לגאליות ויש פרלאמנט שבו צירים מגדפים זה את זה ויש נשיא אחד מכובד וזקן. סימן של דמוקראטיה זה שהמפלגות באמת מבטאות את דעת חבריהן, שהשלטון חייב דין-וחשבון, ונותן דין-וחשבון, לאזרחים, שהצירים

דובר כבר כאן על הכפיה הדתית: הכפיה שמיעוט לא-גדול ולא-אחוז של חשוכים, של אדוקים בדת היהודית, כופה על רוב מכריע של הצבור, רוב חילוני, רוב הפשי, ער ותוסס. זאת היא כפיה — כמו שכבר אמרו קודמי — של קבוצת-לחץ מלוכדת, מאורגנת, כפיה שמצליחה הודות לקנוניות מגונות בתוך ממשלת הקואליציה, שבה הדתיים יושבים יחד עם המפלגה הגדולה שבמדינה, יחד עם מפלגת-השלטון בה"א הידיעה — יחד עם מפא"י. אבל מדוע מצליחה הכפיה הזאת של גוש דתי פוליטי, שמקבל $\frac{1}{8}$ מן הקולות בבחירות לכנסת, שאפילו בממשלה בה הוא יושב לבדו עם מפא"י יש לו רק 4 שרים מתוך 14 — מדוע הכפיה הזאת מצליחה כל כך?

היא מצליחה מכמה סיבות. סיבה אחת היא זו שבגללה מצליחה בדרך-כלל כל קבוצת-לחץ מאורגנת שמפעילה את לחצה בנקודה שהיא חשובה ביותר בשבילה ואיננה חשובה כל-כך לאלה שנלחצים. הסיבה היא שלדתיים אכפת מן הבחינה שלהם מה יהיו ההווי ומשטר-החיים שלנו, ועל זה הם מוכנים להילחם בדרכים שעומדות לרשותם — בלחץ פוליטי, בסחיטה קואליציונית, באיומי נזק למגביות באמריקה, וגם, כידוע, באכנים ובאלות, ואפילו בחומרי-נפץ — בו בזמן שלכל האחרים, לכל הצבור החילוני הגדול, המכריע במספר ובמשקל, אין הדבר אכפת עד כדי כך. על כל פנים, עד עכשו לא היה אכפת לו כל הצבור החילוני לא היה מוכן להפעיל את לחצו נגד הכפיה הדתית הזאת, הוא לא היה מוכן להילחם על חרותו, ועל חרות המדינה, מכבליה של הכפיה הדתית. על כל פנים, לא היה מוכן לכך עד שבא המפנה האחרון בשטח זה, עד שבאה הקואליציה של בן-גוריון ופנקס ובצורה ערמונית ומגונה השתמשה באמתלה של המחסור בדלק כדי לכפות עלינו, על כולנו, את "מלכת" השבת, בכל מנוחתה, ובכל הדרה, ובכל הכבוד. המדכא שלה.

אם כך, סיבה אחת ברורה מאד ופשוטה מאד להצלחה של הכפיה והטרור הדתי היא שהצבור החילוני איננו מאורגן למעשה בשום מסגרת בתור צבור חילוני. הדתיים מאורגנים קודם-כל ובראש-ראשונה בתור דתיים, אבל אלה שאינם דתיים מאורגנים בכל מיני איגודים ומפלגות על יסוד כל דבר שבעולם ועל רקע כל דבר שבעולם — ורק לא בתור אנשים חילוניים, אנשים חפשיים, אנשים המתאגדים כדי לשמור על החופש שלהם, של הצבור, של המדינה, מן השעבוד של חוקים ומנהגים חשוכים בהווי ובחיי יומיום.

בכל זאת אפשר לשאול: סוף סוף הרי הרוב ממכריע של המפלגות הפוליטיות השונות הם אנשים חילוניים. כך זה במפ"ם, כך זה במפא"י, כך זה ב"חרות", כך זה אפילו אצל הציונים הכלליים. ואיך זה קורה שכל המפלגות למעשה אינן מתחשבות כלל במחשבות וברגשות של החברים שלהן בענין הזה, והן מוותרות ומוותרות וקושי מיוחד, ולחברים שלהן, לרוב המכריע והחילוני של חבריהן, הן מסבירות, בקריצת-עין שכזאת ובמשיכת-כתף שכזאת, ש"צריך להת-חשב" ו"צריך להבין את המצב המיוחד", ו"איי-אפשר אחרת" — שצריך להביא בחשבון שאם ישיבנו את רצונם של הדתיים ויציבנו בעד ה"קפריזות" שלהם ויכניסו אפילו סעיף על "כיבוד המסורת ודיני ישראל-סבא" למצער הבחירות של המפלגה או יש סיכויים להוסיף

שואל את עצמו בודאי גם מי שנמצא כאן מימי התורכים, ובודאי ובודאי שכך שואל את עצמו כל בחור ובחור מן הנוער העברי, מאלה שבזמנו היו מוכנים לתת את הכל ונתנו את הכל, גם יותר ממה שנדרש וגם למרות שלא דרשו מהם — בשביל שהמדינה הזאת תצא לאור העולם ותעמוד על רגליה. כך שואל כל אחד את עצמו, וכל אחד גם שואל: מדוע, לעזאזל, הגענו לידי כך? וכל אחד שואל: האם היה כדאי?!

רבים, רבים מאד, ודווקא מן הטובים ביותר, ממיטב הנוער, לועגים ואומרים: אני מה אכפת לי! אני מצפצף! אם דייסה כזאת ביטלו לנו אלה שביטלו לנו, בבקשה, שיאכלו אותה. אני אדאג להסתדר! אם אני מלה, אשתדל לערוך בהזדמנות הטובה הראשונה; אם יש לי פרוטקציה במקום מתאים, אשתדל לצאת ל"שליחות" טובה לחוץ לארץ. ישרור להם את הראש, אני מה אכפת לי!

זהו ה"חל"ה" של אכזבה גמורה. ה"חל"ה" של יאוש, של "הסוף ואכול", של "אכול ושתה כי מחר נמות", ובאמת אנו רואים שכולם חוטפים, וכולם זוללים, ולכאורה כולם משמינים ו"מתבססים" — אבל זאת היא חטיפה מתוך חוסר־בטחון, מתוך הרגשה שאין קרקע תחת הרגלים, שהכל מידרדר לתהום. וכשמדינה שלמה היה בהרגשה כזאת או אין פלא שבאמת יש לה סיכויים טובים מאד להתגלגל לתהום ולהתרוסק.

אינני מוכן לקבל על עצמי לענות על השאלה אם, באמת, "היה כדאי". רבים מאד, אולי רובו של הקהל הזה, אולי רובו של הנוער העברי, יענו: לא, בשביל זה לא היה כדאי! אני אינני יודע. אבל אם באמת מה שענינו ראות במדינה הזאת כיום הוא מה שיהיה גם מחר ומחרתיים ובעוד חמש שנים — ואם זה יהיה כך, הרי בלי ספק יהיה גרוע שבעתיים אחר־כך — אם ככה הדבר הרי מוכן גם אני לאמר: לא, לא היה כדאי!

אבה השאלה, בעצם, איננה זאת. השאלה היא אם יש עוד איזה סיכוי הגיוני, אם יש עוד איזו תקווה מתקבלת־לדעת לשינוי, לתמורה, להפסקה במעמד הדברים הזה?

את השאלה הזאת יש לבדוק יפה יפה. זאת היא השאלה המכרעת, מפני שאם התשובה עליה היא חיובית כי אז בכל זאת "היה כדאי"; ואם התשובה על כך היא חיובית, הרי היא גם מחייבת. היא מחייבת את המשיב למעשה.

אין מלך

אני אינני דואג לספסר מרחוב ליליינבלום ולא לאיזה קבוץ שקצר את כל תבואתו ומעלים אותה מן הפיקוח ומן השוק הרשמי. לא מענין אותי אם להם יש סיכוי לתמורה, או שאולי הם יזוקה מפחדים מהמפקח במצב הקיים. יכול מאד להיות שטוב להם ככה. ואינני בא גם לדאוג למי שהעביר כבר את הונו לחוץ־לארץ, ולאיש שתמיד יוכל להסתדר באיזה מקום אחר, או לזה שיש לו כבר ויזה מוכנה לקאנאדה מפני שהח' ל"ט ששם "כדאי" יותר. אינני רוצה לנסות לעצור בהם ולאמר: חכה, בוא ננסה עוד פעם, אולי אפשר יהיה להתחיל מתחלה, מחדש. לא, אני רוצה לחשוב על עתידו של אחי הנער בן השתיים־עשרה שיושב פה באולם, נער יליד הארץ הזאת, שכאשר יגדל אולי לא יהיה לו בשביל מה לחיות, למה לשאוף, שאולי לא ירגיש אדמה מוצקת תחת רגליו. אני רוצה לחשוב על עתידם של כל הזוטות־שגדלים עכשו במעברות ולדעת אם, לכשיגדלו, יהיו להם ולנו אידאלים משותפים, או שנוסף גם אז כולנו יחד — כל מי שיישאר פה — לריב על הקערה של מרקה־חלוקה' השמן, המקולקל, המסריח, ואני רוצה לדעת אם ההמונים העשיר קים והמרומים הללו שהובאו אלינו בבילוף ובמהומה ובפרסומת שכזאת — אולי בשביל שיהיה על סמך מה לבקש עוד כספים — אני

רוצה לדעת אם כל אלה יהיו בעוד שנים אחדות עצמי־בשרי, או שכמו זרים יתהלכו כאן ויביאו גם אותי, ואותך, להרגיש כאן את עצמנו כזרים, זרים במולדת שלנו?

אני יודע, וכולנו יודעים בעומק הלב, שהמשטר רקוב כולו ומושחת כולו ומנוון כולו. אני יודע, וכולנו יודעים, שהכל הפקר. אין מלך בישראל ואיש הישר בעיניו יעשה. אין אחראי ואין דואג ואין מי שנותן דין־וחשבון, ואין מי שדורש דין וחשבון. אבל אני רוצה להגיד לכם שבתוך כל הקלחת הזאת יש צבור מסוים של נוער, צבור שאולי איננו גדול כל כך עדיין, צבור של אנשים מבני הארץ ומגידוליה, שמנסים לתת דין־וחשבון לפחות לעצמם. אנשים שמנסים לחשוב על המחר. אנשים שמרגישים את עצמם אחראים כלפי מולדתם. שרוצים לתת מצפן לנוער ולצבור כולו. אנשים שדאגתם נתונה לעתידה של הארץ הזאת. אנשים שהגיעו למס־קנות. שיש להם תשובה, תשובה חיובית, על השאלה אם יש עוד סיכוי לתמורה ולמהפכה. אנשים שאומרים: כן, אפשר לחולל מהפכה, צריך לחולל מהפכה, מוכרחים לחולל מהפכה. מהפכה היא הפתרון.

האנשים האלה הם אנשי מרכז־העברים־הצעירים.

אנו עומדים לבדנו

המהפכה שאנחנו מתכוונים אליה שום איש מבחוץ ושום כוח מבחוץ לא יעשו לנו אותה. לא טרומאן ולא סטאלין ולא ההסתדרות הציונית. לא ההענקה ולא המגבית־היהודית־המאוחדת ולא ה"סקרפיטור־איזראל", והיהודים הטובים בברונקס וביוהנסבורג ובבואנוס־אירס לא יעשו לנו אותה. וגם לא שום מפלגה אחת מן המפלגות שאנחנו מכירים אותן. לא מפ"ם ולא הציונים הכלליים. לא חרות ולא הפרוגרסיבים. אפילו לא מפא"י.

את המהפכה הזאת יכול לעשות, חייב לעשות, ויעשה, האזרח של הארץ הזאת. בראשותו ובהנהגתו של הנוער העברי, בראשותו ובהנהגתו של בני הארץ הזאת, שהם החלוץ הטבעי של כל התנועות לאומית אמיתית בארץ, כמו שהם שהיו חיל־החלוץ האחד והנאמן של מלחמת־העצמאות ושל מאבק המחתרת נגד הבריטים לפני כן.

אבל קודם עלינו לדעת היכן אנו עומדים באמת. לראות את הדברים כמו שהם. לראות את הבעיות האמיתיות שלנו כמו שהן.

קודם כל עלינו להבין שאנחנו עומדים לבד. כמו שאנחנו. מיליון וחצי איש, מיליון ושש מאות אלף איש. זהו זה. כלל אזרחי הארץ. הביאו לנו יהודים בארבע השנים האלו, שבע מאות אלף או יותר. יש אומרים שזה היה יותר מדי. רובם של אלה שבאו, או הובאו, טוענים שרימו אותם. יש אומרים שצריך היה להתחשב קצת יותר בצרכים של הארץ הזאת. באפשרויות שלה, ביכולת שלה. יש אומרים ש"קבוץ הגליל יות" הזה הוא אסונה של המדינה. אני אינני רוצה להכנס לזה עכשו. בן־גוריון יאמר לכם שלולא זה לא היתה לנו תקומה. הוא שר־הבטחון והוא בודאי יודע מה שהוא אומר. אבל אני אינני רוצה להכנס לזה עכשו. אני מסתכל בעובדות. העובדה היא שהם נמצאים כאן, ואם גם קצת מהם אולי ייפלטו מפה בצורה זאת או אחרת. הרי רובם המכריע כאן הם וכאן ישארו. אבל אני גם יודע — וזאת לא יבוא גם בן־גוריון להכחיש מן הסתם — שעכשו כבר לא באים ולא מביאים, שעכשו מספר היוצאים עולה על מספר הנכנסים או משתווה אליו. ואני יודע, וכל מי שיוכל לחשב שתיים ועוד שתיים יודע, שבשנים הקרובות, בשנים שהן אולי המכריעות לגבי כל עתידנו הגורם הזה של "קבוץ גלויות" והגירה יהודית יורד למעשה מן החשבון, במלוא

המידה שאפשר בכלל לחזות דברים מראש בעולם של ימינו.

בכל מקום שממנו אפשר לצאת, שממנו אפשר לבוא הנה, ניתנה ליהודים הטובים בפירוש הברירה: לבוא לכאן או להישאר. כולם הכריעו בצורה ברורה מאד, הד־משמעית מאד: הם נשארים במקומם, הם אינם באים הנה. כולם, הציונים שבהם ואלה שאינם ציונים. כל אלה שמתפללים, זה אלפיים שנה, לא־עלינו, "לשנה הבאה בירושלים" וכל אלה שאינם מתמירים להתפלל. אין טעם לכעוס עליהם. אין טעם לבוא אליהם בטענות. ההכרעה שלהם היא בודאי טבעית בשבילם. ההכרעה שלהם ודאי היא עובדה. אולי הם מוכנים להוסיף לתת כספים, כל זמן שהפרנסה שלהם טובה וכל זמן שעדיין לא נמאס עליהם — ואני עצמי מתפלל מאד שעדיין לא נמאס עליהם — והם מוכנים אולי לבוא לפעמים לראות מה שאנו עושים בכספים שלהם, ואינני יודע אם הרשמים שלהם יוסיפו לנו כבוד; והם מוכנים אולי להוסיף ולראות בנו עוד איזה זמן את ילדי־הפלא של היהדות העולמית, ולמחוא לנו כף ולאמר: "גו, תראו לנו איך אתם מכים את הערבים", או "גו, תראו לנו באיזו אהבה אתם, קולטים" את היהודים האקזוטיים האלה מכורדיסטאן" ו"באיזו מסירות־נפש אתם אוכלים את דג־הפילה שלכם" — אבל כל זה בהכרח לא יחזיק מעמד בלי סוף, וכל זה בהכרח איננו גורם שאנו יכולים להביא אותו בחשבון לאורך־ימים. על כל זה אפשר אולי לבנות תקציבים של שנה, — על כל זה יחד עם דמי שילומים מגרמניה, — אבל על זה אין בונים עתיד של מדינה, עתיד של אומה.

אנחנו עומדים לבדנו. כפי המספר שאנחנו מונים כיום. כפי הכוחות שהספקנו לצבור עד כה. את העובדה הזאת צריך לראות ברור מאד. בעינים פקוחות. רק בלי ערפל של מליצות ציוניות. ורק כשנדע היכן אנו עומדים, וכיצד אנו עומדים, נוכל להתחיל לעמוד הכן. להתחיל מחדש.

עלינו לדעת שאנחנו האומה העברית. אנחנו

לבדנו. כלל היושבים בארץ הזאת היום.

לא חילופים סתם

מתוך הכרה זאת של מצבנו, כמו שהוא, נדע מה המהפכה הנדרשת מאתנו. לא מהפכה של חילוף מנהיגים סתם. זה לבדו אינו הפתרון. ולא מהפכה בחלוקת התנאה מקערת השנור והתמיכות. זה לא יפתור כלום. ולא חישוב חדש של הבסיס לאינדקס יוקר־החיים.

לנו דרושה מהפכה לאומית מקיפה. מהפכה שתהפוך את כל קערת השנור על פיה. שתטאטא את כל הבורות הגפאים ביחד, כל אלו ששלטון נשען על הצניור המושחת הזה שמוליד לכאן גזירות ומוליד מכאן תעמולה והבטחות ודברי־מרמה. מהפכה שתהרוס את כל המכונה הרקוב הזה של מנגנוני המפלגות הקיימים. על הקנרי ביות שלהם, על הכפיה שלהם, על הפאראזיטיות שלהם. מהפכה שתמגר את המושלים־בכיפה כיום הזה ואת הכיפה־של־המושלים כיום הזה. שתחזיר לכל צעיר עברי, לכל אזרח בישראל, את זקיפות־הקומה שלו, את הכרת־הערך שלו, את הכבוד האזרחי שלו ואת כבוד־האדם שלו, שתחזיר לו את הטעם־לחיים, ואת שמחת־היצירה ונכונות־המאמץ והמלחמה, ואת תקות העתיד, התקווה לקרקע מוצקה משלו תחת הרגלים. מהפכה שתשחרר אותנו מן התלות הארורה בכוחות־חוץ ונדבות־חוץ ומן הכפיפות הכוזבת לכל גבאי וגזבר ופקח, שתכריח אותנו, את כולנו, לעצב את חיינו לפי הצרכים שלנו, לפי התנאים שלנו, לפי התפיסות שלנו — ובעצמנו. בעשר האצבעות של ידינו השתים. בעצמנו.

האויב היושב בחדר

כוח התחיה העברית

יתרון גדול לנו על כל אומה מן האומות החדשות אשר קמו לחיים בעולם החדש של ימינו. הללו, כולם, אין להם היסטוריה אלא ההיסטוריה הקצרה של דברי הימים האחרונים; וארצם נושאת בה מקדמת הימים את חותמן של תרבויות אדם זרות להם. האגדות המרחפות על הארץ — בלשון לא־להם עוצבו וסופרו. ושיירי האלים והגבורים והפולחנים — בלשון לא־להם הושרו. כל אוצר השמות הקדומים הללו, כל אותן הדמויות הקדומות, כל התמונות מימי קדם על מקומותיהן — כל אלה זרים להם וללשונם. אוצר הסמלים העצום והחי אשר סביבם רוקמת הנפש את חוויותיה ואת חלומותיה, ואשר מהם יונקים ובהם נאחזים כל החזון העולה באומה וכל מאמצי כוח בשעת משבר — את כל האונים העצומים האלה המפעמים באומות עתיקות בקומן לתחיה חדשה ומאצילים עליהן הוד וכוח לא ישוערו — את כל אלה הם חסריים. ואנחנו לעומתם, עם היותנו אומה חדשה הקמה ונולדת בארץ הגירה, זהים אנחנו עם עם־תרבות עתיק וגאה, בן עולם התרבות האנושי הראשון; זהים אנחנו עם העברים הקדמונים אשר בארצם ובלשונם גדלנו, ואשר יורשיהם החוקיים, השלמים והיחידים אנחנו.

ועל כל כח חרות הנפש והמעשה הכרוכים בהיותה של אומה חדשה, צפון בנו כח הנפש הלוהט, הקנאי ורבי־המסורת אשר בתחיה לאומית, סוד חידוש עלומיה של אומה, כי כחה של התחיה הלאומית העברית נותן לפנינו ארץ גדולה ורחבת ידים הטבועה בחותמם של אבותינו העברים, ותור זהב של מלכים הרודים ביבשת ובגלי הים, ולהט של מלחמות חרות וגבורה, ודמויות של אנשי נפש ויצרים בטובם וברעתם, ודוגמאות של הפיכות ומהפכות, ועולם גדול של אגדות ואלים, אשר חרף הסלף היהודי אשר סלפום באזנינו מורים בבלי הדעת, וחרף מיעוט הדמות אשר שוותה להם היהדות לפנינו, חיים הם בנפשנו פנימה ומדובבים אותה. רק נשליך את האפר היהודי מעל עינינו, רק נבקיע את הערפל היהודי המאפיל, ועולם העברים הגדול והשלם של ימי הקדם יתן בנו ובנפשנו את מלוא כחו.

צרת היהודים

אכן, בצדו של היתרון הזה, קשה הוא קומה של האומה העברית החדשה במולדתה מקומה של כל אומה חדשה בכל ארצות העולם מאז. כי המהגרים הנה, לא אנשים מבני אומות מאומות העולם הם, כי אם יהודים, בני עדה, מפורתם, והאבות היהודיים, ועולי־הרגל היהודיים למיניהם, מגדול ועד קטן, מבקשים לכפות את המשך היותם היהודית על בניהם ועל תלמידיהם ועל כל הארץ כולה. ומאחוריהם מסורת גדולה של בני פזורה סחופים ומטלטלים. אי ארץ בעולם אשר לא הגרו אליה, ובכל אשר הם שם ידעו לכפות את נטל היות הפזורה היהודית על בניהם אחריהם. אפילו בכור ההתוך הגדול של אמריקה נשאר היהודים עומדים ביהדותם, דלים וריקים, אבל יהודים. ובארץ זו, בארצנו ביחוד, מבקשים הם להעמיד את בניהם ביהדותם. כי לא ארץ ככל הארצות היא להם הארץ הזאת. ארץ־קודש היא להם. ארץ החלומות של חזונים יהודיים לדורותיהם. ארץ סידורי התפילה היהודיים. וזוהי הארץ שנועדה בעיניהם להרים את קרן היהודים בעיני הגויים. ולפתור את השאלות היהודיות, ולהרגיע את התסביכים השונים שהביאו אתם מהגרים יהודיים משבעים ארצות הפזורה היהודית.

ושאלות היהודים וההיסטוריה היהודית והספרות היהודית. והם מטיפים ומוכיחים ומפלפלים ומשתכנים ומערימים, ובלבד שלא יפרצו הבנים הסוררים הללו חלילה את שיבת קדושתה של המסגרת היהודית הזרה שלהם.

כי המהגרים היהודיים הללו אינם משיגים עובדה פשוטה זו, שבאמריקה יכלה להולד אומה, אף על פי שהיהודים הצליחו לשמור את בניהם ביהדותם, באשר חוץ מן היהודים־האמריקאיים יש גם אמריקאיים ממש, אמריקאיים שלמים, שבהם יכולים היו היהודים להדבק ובכוחם יכלו להעשות יהודים־אמריקאיים. והמהגרים היהודיים הללו אינם משיגים שבאמריקה יכלו היהודים לעמוד ביהדותם ולהעשות עם זה גם אמריקאיים, באשר אין היהדות עומדת על סלופה של ההיסטוריה האמריקאית, על ייחודה של ההיסטוריה האמריקאית.

והמהגרים היהודיים הללו אינם משיגים כי הארץ הזאת ארץ עברית היא, וכי האומה הקמה בזה אומה עברית היא, וכי אי היה לה לאמריקה אילו היו כל בניה יהודים־אמריקאיים, ואוי היה לה לאומה העברית אילו לא מן הנמנע היה זה שיהיו כלל בניה מין יהודים־עבריים. אבל יהודים־עבריים זהו צרור שהוא בגדר הנמנע. כי לא את הכתבים האמריקאיים סלפו היהודים ועשאו להם לכתב־קודש, אלא את כתבי אבותינו העברים. ולא על האמריקאים מבקשים היהודים לכפות את דברי ימי הפזורה היהודית כהיסטוריה אמריקאית, כי אם עלינו העברים. ולא על האמריקאים מבקשים היהודים לכפות את ההשתייכות אל היהדות שלהם, כי אם עלינו העברים. ועל ייחודה של ההיסטוריה העברית אין היהדות יכולה לוותר, ועל כפייתה את היהדות ונצח הפזורה שלה עלינו העברים אין היהדות יכולה לוותר. באשר היהדות לא תוכל להדות כי לא יהודים היה להם ענין במצרים בימי הפרעונים, ולא נכרים כי אם עברים היו בני הארץ בימי יהושע בן נון, ולא יהודים היו מלכי ירושלים ומלכי שומרון. וכי רק דורות לאחר חורבן ממלכות העברים, בקרב הפזורה ומתוכה, עלתה היהדות, וכי המונותאיות היהודי המפורסם פרי הפזורה היהודית הוא. ועד עולם לא תוכל הציונות להדות, כי מעולם, מאז היותם, לא היתה ליהודים מולדת, אם גם היו להם איפה־אישם מדינות־נפל שחופות ובנות־חלום, ועד עולם לא תוכל הציונות להדות כי אין היא תנועה לאומית כלל ועיקר גם לא היתה תנועה לאומית מעודה. ועד עולם לא יוכלו הציונים להדות כי מהגרים הם בארץ הזאת.

משך האסון היהודי

פה בארץ העברית הסיר היהודי את זנבות הפרה מעל ראשו, קצץ את פאותיה למד את לשונו למלל בעברית, ולשאת מליצות על מולדת ועל לאומיות. אבל נביט־נא בעינים פקוחות. הוא היהודי, הותיק, המודע, היהודי הנצחי של נצח הפזורה. בצרפת הוא משים את עצמו צלפתי. בגרמניה העמיד פני גרמני. פה הוא משחק את משחקו בעברית. וכשם שהציף את כל לשונות הגויים בספרותו היהודית בלשון עם ועם, ובמדה גדולה עוד יותר, מלמד הוא את עטו היהודי לכתוב בלשוננו העברית, והוא מציף את ספרותנו בערכיו היהודיים. וכשם שחלחל ושלח את ידו אל הנהגות כל הגויים במליצותיו, ובתבונותיו, וברוח הפזורה היהודית שלו, כך נתן את לבו ואת ידו בקרבנו. זהו האויב היושב בחדר והאוכל כל חלקה טובה. זהו העושה את מלחמתנו ואת מיטב רגשי לבנו מדרס לצרכי גבאותו. זהו הסוחר בכל קדשינו לאומי מצד העברי, בן הארץ, אל צרות היהודים במליצותיו, הנושא אלינו את משך האסון היהודי.

דית. גם הוכחה ברורה יש בידם, דוגמה היסטורית יהודית מפורשת — שיבת ציון הידועה של עזרא הסופר המהיר, איש אמונם של עשירי היהודים בערי פרס, ונחמיה בן חכליה, הוא הפחה הגדול של מלך המלכים הפרסי האדיר בכבודו ובעצמו. מין הרברט סמואל בשעתו. זוהי עדה של בני אדם שהתקופה העברית, תקופת השופטים והמלכים שלנו, היא להם בגדר פרוהיסטוריה בלבד. ההיסטוריה שלהם, ההיסטוריה היהודית, מתחילה עם החורבן ולאחריו והתקופה הקלסית של היהדות — הידועה בפייה בשם תקופת הבית השני — כולה תופעה מובהקת של עדה וארץ־קודש ופזורה ענפה מאד וגדולה מאד ורבת־השפעה מאין כמותה. גבורי העברים אינם להם אלא סמלים ודמויות לשם מדרש בלבד. הטפוסים ההיסטוריים החיים שלהם, שאותם מסוגלים הם להבין, שאתם יכולים הם להזהרות, הם רק טפוסים התקופה היהודית הזאת לבדה. רבן יוחנן בן זכאי איש־יבנה, אלעזר בן יאיר איש מצדה, והפילוסוף היהודי־היווני פילון האלכסנדרוני — אפשר למתוח בקורת על כל אחד מהם, איש כבינתו, אפשר לשטום את האחד או את השני מהם, איש כטעמו — אבל כמה מובנים הם כל אלה, כמה מושכים, כמה קרובים אל הלב. יהודים טובים או רעים, נאמנים או בגדים, אבל במעמדם טובים אתה נמצא בין יהודים.

וזהי עדת בני אדם, שנקודת הגובה של החג המרכזי והסמלי האחד שלהם — יום הכיפורים — היא זה כמה מאות בשנים מין תפילה בשם כל נדרי — כפרה על שבעות שקר שנשבעו יהודים כדי להציל את נפשותיהם מידי גויים הצוררים אותם. והחג המרכזי השני שלהם — חג הפסח — הגרעין האידיאולוגי הברור אשר בו, מאז היות היהודים, הוא, כי עם וארץ הם שני דברים השונים זה מזה. ארץ אין היא מולדת לעם, גם לא ארץ־מושב. ארץ היא איזה מקום קודש רחוק, שיושביו זרים, על פי התפיסה היהודית, מין ארץ רחוקה אשר בצדקתם של אבות צדיקים, ורחוקים־רחוקים, ובחסדי אלהים וברחמי הרבים, יעודה היא לו לעם זה. והעם לא בארץ הזאת הוא נולד, ולא עמה. נעשה הוא לעם באיו ארץ אחרת, ארץ נכר, שימים ומדבריות מבדילים בינה לבין הארץ היעודה לו. ורק בכוח ההבטחה האלהית והנסים של אותו אל — שהוא נלחם להם ליהודים והם מחרישים — ובכוחו של איש־אלהים גדול נורא ומיוחד במינו, רק בכוחם של כל אלה יכול העם לצאת מארץ מגוריו זה מאות בשנים, ולזכות בארץ היעודה לו, כביכול. העם כשהוא לעצמו אינו רוצה ואינו יכול לעקור אליה.

מהגרים מכל אומה מאומות העולם כשהם עוקרים לארץ חדשה, יודעים הם, כי בניהם, בשרם ודמם, או לכל היותר, נכדיהם, שוב לא יימנו על האומה שעליה נמנה אביהם או סבם. ואם אולי קצת קשה על לבם מדה זו של נכר בתוך המשפחה, הנה יודעים הם כי דרך הטבע היא זו, ובעצם אף יש שמחה בלבם על שהארץ הזאת אשר בקרבה הם יושבים, ארץ מולדת בניהם היא ועל בני האומה הזאת בניהם נמנים. אכן, עדת המהגרים הללו שלנו במושגים היהודיים שלהם, באמת ובתמים מתקשים הם להשיג כיצד יתכן, שבניהם, בניהם שלהם, ובארץ הקודש היהודית עצמה, יחדלו פתאום מהיות יהודים, ובשצף־קצף מתנפלים הם על כל סימן טבעי של זרות לאומית ונכר לאומי מצד העברי, בן הארץ, אל צרות היהודים במליצותיו, הנושא אלינו את משך האסון היהודי.

מ ש ו ר ר ה מ ה פ כ ה

מאת יצחק שחר

„לא אל, לא מלך, לא גבור, כמו שנאמר...
אלא שהגבורים, בני הנעורים אשר הקריבו
את היקר מכל על מובתה של הארץ — אינם
בתחום האבות ותורותיהם, אף כי נעקרו מתוכנו
שלא בעתם, ועל חשבון דמם כסתה ופשטה
תשפוכה הכוזב הציוני.“

לא ה"תורות" הציוניות הן שחוללו את
תופעות המלחמה בבריטים, אלא בעיקר ההת-
קוממות הטבעית של נוער שלא נולד לשעבוד.
יונתן מבחין באמת האכזרית והטראגית הזאת,
ורבים מן הטובים בשיריו מוקדשים לה; הם
מלבנים אותה באש תוגה, חרון ואימים:

לא נקפץ שדי אמי, אָסא,
ולא שָׁמַן אָסד מִשְׁחָנוּ.

וְכָךְ הָבֹר — אָסד הוּא וְכָכָב

אֵלָיו יִפֹּי כּוֹכָב אָסר כּוֹכָב.

אִישׁ נָאִישׁ וְשָׁכָר כּוֹכָבוּ.

אִישׁ נָאִישׁ וְגִבָּה לְקָבוּ.

— פִּי פִּימִים הָהֶם אֵין מֶלֶךְ

נָאִישׁ הַנֶּשֶׁר בְּצִינֵי יַעֲשֶׂה.

נָאִישׁ נָאִישׁ יְשֻׁלִּים בְּדָמָיו.

נָאִישׁ נָאִישׁ — יִסְפָּה עַל אֶחָיו.

נָאִישׁ נָאִישׁ: לְדָרֶךְ פִּשְׁמָיו —

וְהֵלֶם גְּבוּרִים עַל פִּי אָסָדָן.

נָאִישׁ נָאִישׁ יִכְפֹּד בְּצִינָיו.

אֵם סִדְרָךְ סִדְרָךְ בְּצִינָיו.

(יוחסד, בארגון, עמ' 55)

השירים האלה, ילידי תקופת ה"פרישה"
האנטי בריטית, עם ראשית גילוייה בימי
המלחמה העולמית השניה, ימי הפלמ"ח
וה"מאבק", מבטאים ברור את הגישה העברית,
בשלב התפתחות זה, אל המאורעות האכזריים
והעקובים מדם על במת ה"שוב" והם נאפדי
אומץ לב והקרבה עצמית, אולם חסרים הבחנה
אידיאית בונה. היחס הוא חד-משמעי: הודעות
אישית עם בני הנוער העברי, הנושאים את
פעולות-הקרב הנועזות — מצד אחד, ומצד
שני — שלילה מוחלטת של הנושא הציוני
שבשמו, כביכול, הם עולים לקרבן:

לא נקפץ שדי אמי, אָסא.

ולא מָנָה אָסד מִשְׁחָנוּ.

וְכָךְ הָסָר — אָסד הוּא וְכָכָב.

אֵלָיו יִשָּׁח פִּי: רֹאשׁ נָאִישׁ, פָּחוּק.

אִישׁ נָאִישׁ וְלֵהֶם פִּשְׁמָיו.

אִישׁ נָאִישׁ וְכָכָב מִשְׁחָנוּ.

הדרכים הן נפרדות בהחלט, ורק החרות
האישית והלאומית, היא גולת הכותרת של
מניעיהם. היא הכתר הרחוק, שאליו ובגללו
נופלים הנפלים — „איש ואיש ושבר כוכבו“.
אחד ממנהיגי הפורשים נופל כחייל בריטי
בחבאניה, בואכה עיראק, „חברו“ ו"יריבו"
נרצח. עלידי כלבי-דמים, הנושאים את אותם
המדים הבריטיים, באחד מפרוורי תל-אביב.
„ככלב המומת" והוא הדין בחללי ה"בריגדה"
וה"מאבק". הדרכים נפרדות בהחלט. אין קץ

השאלה הזאת העסיקה במיוחד אותי וכמה מחברי
בימים ההם. ימי מאורעות-תרצ"ו. את סגנונו
הנמרץ, הנובע מיושר אינטלקטואלי מובהק
ומעקביות בלתי מצויה, הכרתי מתוך קריאה
עוד קודם להתודעותנו. משוכנע הייתי שהוא
אנטי-בריטי במלוא הכרתו והנחתי שהדבר עתיד
למצוא את ביטויו בצורה זו או אחרת, לתועלת
הענין הכללי.

תשובתו היתה בהירה כרגיל אך עם זאת
בלתי ממצה ביותר, וזה בניגוד לדרך:

— — — — —
הוא אנטי-בריטי כיום יותר
משהיה ביום מן הימים. הדברים, כניסוחם
בכתב, אינם מוסרים בעצם אלא את תוכנה
הפורמלי של התשובה, אך מתוכה ומנעמתה
נשתמעה כעין הנחה נוספת: אין זה כשורה,
אך במסגרת זו אין לעשות יותר מכן.

המסגרת לא היתה חשובה בעיני כלל. חברי
חלמו כבר אז על גוף אחר, חדש מעיקרו,
מתאים יותר לרוח הדור הצעיר, ללחט הנוער.
הצגתי את הענין כפי שהיה נראה לי והוספתי:
המלחמה לביטול המוחלט של המנדט אינה
מתישבת כל עיקר עם התביעות ל"משטר
קולוניאלי", לתוספת „רשימות עליה" וכיוצא
בהם. שינתנו לנו כביכול מידי הבריטים. ברם,
זהו קו התפלה, ומה תוכל לעשות? כאן באה
התשובה שהפתיעה אותי:

— מעולם לא הייתי חבר המפלגה. נשמרתי
לנפשי מהרשם ב" — — — — —
הבינות.

אין העתון אלא תחנת-ארעי. אפשר היה מאמין
ש"הרכבת" של „התנועה" או חלק ממנה תעלה
אי-פעם על המסילה המוליכה ליעוד של ממש.
ואפשר ואינו מאמין עוד בכך. על-כל-פנים —
הוא מנסה, והוא יודע שאין זה אלא גסיון.
מבלי שאיצה נזכרתי אז בקטע משירה
שפורסם עוד בראשית שנות השלושים:

לא אב ולא רבון. אני רבון ואב,

דורך בחתירע, קובע מזלות.

(יוחסד, קרבן מנחה, עמ' 14)
המשמעות השירית היתה ברורה. הרגשת
מרינו של הנוער, הסתערויות לכבוש את המחר
ולעצבה, פרצה ראשונה ב"סגור המסלול החבוט".

ידעתי ברור שנהיה ידידים, וכי ידירותנו
עתידה להאריך ימים. הברית נכרתה.
הן זה היה בדיוק אותו הלך-הרוח אשר
מלא אז את כולנו, את כל אלה שחלמו עוד

באותם הימים על תקופה אחרת, חפשית יותר,
גאה יותר — תקופה של חיים יפים ומלאים
יותר במסגרת של מולדת-מדינה. מה עלה בסופם
של החלומות ההם, איך נתגשמו ב"טרם עת"
— ושלא כרוחנו — ענין הוא, שעוד נשוב
אליו. על-כל-פנים, השורות אשר הבאתי לעיל
מרכוזות בתוכן, כבעדשה, את כל קרני האש
והאור אשר נתגבשו לאחרונה במסגרת עק-
רונותיו של „מרכז העברים הצעירים".

אין לנו מופת בתחום החיים היהודיים, אשר
לאורו נוכל ללכת. „לא אב", שכן האבות,
בתורת כלל, שוב לא יוכלו להבין לרוחנו,
„ולא רבון", שכן רבונם של האבות הוא,
וכמוהו כמותם — אין בפייהם דבר שיוכל
לדובב את לבנו.

א.
לכאורה אין זה אלא ספר שירים, לא גדול
בכמותו, אשר רוב רובו אם כי לא כולו —
שירי אהבה. אולם לא גילוי זה יהיה עיקר דיונו
הפעם. במאמר זה נתעכב אך מעט על נושא
השירים. עקר עיונו יהיה בצד העקרוני, צד
ההלכה, הבא לבטוי אמנותי ב"יוחסד", שכן,
שני אלה קשורים במקרה זה קשר שאינו בן-
גיתוק.

כל הנגש לבחון את הספר מבחינה זו, עומד
מיד על הקושי הכפול הסמוך בכך. ראשית,
לפנינו תופעה ספרותית, שהשפיעה השפעה
מכרעת על כמה מן המשוררים הבולטים ביותר
של הדור. והנה, דווקא ה"קרובים" ביותר,
ה"מושפעים" ביותר, הם גם „שולליה" החריפים
ביותר. נתוח הצד הזה של הבעיה, כשלעצמו,
עשוי לאלפנו אולי יותר מכל, על טיב
המעקשים העומדים על דרכה של המהפכה
העברית, על החומות הבצורות של צרות-אופקי
הנפש, אשר מאחריהם מסתגר העולם היהודי,
העומד כולו במחנה שכנגד המהפכה.

שנית, „יוחסד" הוא, כפי שמסתבר מהנחתנו
הראשונה, הרבה יותר מספר שירים. לפיכך —
אין להבינו נכונה אלא מתוך נתוח הרקע
החברתי, המדיני, שממנו צמח; מתוך הבהרה
מקיפה של מגמות המהפכה ודרכיה. אשר לרקע
— הוא מוליכנו אחורה — מהלך של שתי
עשרות שנים לפחות, עד לנקודת ראשית
התעוררותן של מגמות מלחמה נגד שלטון
הכבוש הבריטי בארץ; מגמות שהיו מטושטשות
למדי בזמן, ואשר המאורעות השוטפים סחפו
את נושאי-הנפועל ממשגה אל משגה, בעקב
אותה ערבותיה רעיונית, שהיתה אופיינית לרובם
כולם. אשר לדרכים — הנה הן מחייבות נתוח
שלם ומקיף של סכויי-ההתפתחות המדינית
והתרבותית בתחומי ישראל בעתיד שקשה מאד
להגדירו מראש. יוצא, שכל הניתן להאמר
במאמר בקורת מעין זה שאני מנסה לכתוב
איננו אלא ראשי-פרקים והנחות-ראשונות למח
קר החורג הרבה מגבולותיו של עתון.
רבים הם אפוא, הדברים הקשורים בשירתו
של יונתן רטוש, ואשר אינם בגדר „ספרות",
ולא מעט מאלה עדין לא הגיעה שעתם לדיון.

ב.

בשעה חגיגית מעין זו, כשאנו רואים בכוכוס,
בספר, את מרבית שיריו של יונתן (יש עוד
שירים, שמשום-מה לא זכו הפעם לכנס), קשה
שלא לזכור פגישות ושיחות עם המשורר,
פגישות ושיחות הנראות לכותב הטורים הללו
כחלק מהותי מן הענין הנדון.

זכורני, חורף 1937. היה זה אחד הימים
החרפיים הבהירים הנוחים, מאותם ימים חצי-
סתויים, מהורהרים, שהחורף שלנו כה עשיר
בהם. פגשתי את י. ר. בקפה ג. שהיה הומה
בשעות אחר-הצהרים אנשי-עט. עסקנים וסתם
„בוהימה" שקשה להותה לענינה. היתה זו
אחת השיחות הראשונות בינינו, ואני התכוונתי
לשאלו שאלות „מוחצות" ביותר, בימים ההם
היה י. ר. עורכן של עתון ציוני אופוזיציוני,
וכוונתי היתה לברר את דעתו על שינוי מסוים
בקו העתון והחוגים שמסביבו. אחר פתיחה
קצרה של שאלות שגרה שאלתי: — מדוע
אין ה"ה — — — — — נוקט קו אנטי-בריטי מפורש?

יְקַנְי נְחוּשָׁה —

כָּל הַצִּיר לְנוֹנוֹיִם

כָּל הַצִּיר חֲרוֹף

כָּל הַצִּיר לְבֹגֵד יִרְשָׁה:

(שם, מרוח, עמ' 67—68)

ג.

הארכלנו לכאורה בניתוח גורם הזמן בשירתו של יונתן. אולם, אחרת לא יתכן דומה שאין לך עוד משורר בן-החווה כיונתן שהבנת שירתו לאמיתה מחייבת תפיסה יסודית של רקעה הרעיוני, ביוחד מפני שהוא רחוק כל-כך מן הנדוש, מן המקובל, מן המשטר הקיים ברוח ובחומר.

לפיכך, בטרם נעבור לסיכומים קצרים של הישגיו האמנותיים כשלעצמם, מן ההכרח לעמוד על נקודה אחת נוספת. הכוונה היא להרגשת היעדר, וכתוצאה ממנה הרגשת הבדידות היחסית-הזמנית, הרגשת הס' כנה, החרון הכבוש, והנכונות לכל, כפי שיחייב היעדר.

עוד בכמה משיריו הראשונים, שירי-יחיד, שירי אהבה בצורתם, מכריע התוכן העמוק של התכלית המכוונת: הנה שורות אחדות משיר המוקדש ל"לילית", נערה או אשה, ואולי איזה מושג סמלי-מוחש:

מי לו מת הקה בדברך

הוא יקים לו מצבה.

מי הפז ראשו כנגדך

יתבוסס למצצקה.

שיש לראות כוונה מפורשת: המלחמה במשעבד החיצוני היא פתיחה, נאותה למדי, למלחמה על שחרור הרוח העברית הצעירה, לניתוק כבלי-השווא הרחוקים של היהדות הבינלאומית, העבשה, זו שמסגרותיה, מסגרות הפורה, הן בחינת מתן קבוע ועומד לעולמים.

עדיין חסרה כאן ההתמצאות בשטח הגיאוגרפי. על-כל-פנים — אין היא באה לכלל ביטוי בשיר זה, אם כי יש לה התחלות בשירים ובמצעים שונים, שבאו על גיבושם לאחר זמן ב"משא הפתיחה" וב"אגרת ללוחמי חרות ישראל", בהוצאת הועד לגיבוש הנוער העברי.

יתר-על-כן: המלחמה במשעבד החיצוני משרתת תפקיד בשיר משהו אולטרה-אידיאליסטי, כפי שהיתה למעשה, ללא כל חשבון של בניה, בנית חיים ותרבות למחרת השחרור.

בשירים מאוחרים יותר, שבהם מנסה יונתן לבטא את הלך-רוחו ורוחנו במציאות המתעצבת של מדינת ישראל, באה על ביטוי גם האכזבה מן התוצאות שהושגו, מן הסיכום של כל המאמץ הקרבי, ש"מתנגדי" המשטר הקיים סיעו להקמתו לא פחות משסייעו לו תומכיו והנבנים ממנו:

לך ופסחך נשק מעל מתניך

נצל חלץ — צירם ונחף:

בוא תבוא הרצה

והצצה צדיך

נפיו תחשף —

ראשי להורגים ונדי אמונה

עמיד בקול

לטעויות ולתעויות במבוכ הערפל. "ורק הבור אחד הוא ורחב — אליי יפול כוכב אחר כוכב". ומדוע הם נופלים כך? — כי בימים ההם אין מלך, ואיש הישר בעיניו יעשה.

(שם, שם)

כי הימים ההם — "ימי שפוט השופטים" היו: שופט על שבט, מפקד ונביא לכתתו. באין דרך מרכזית אחת, באין הכרה בהירה ומלכדת, העשויה לגבש את מחנה הנוער ולהוליכו אל מחוז-הפז החרות העברית.

ואף-על-פי-כן: — המלחמה בשלטון הנור נראית כקו אור יחיד באפלת המבוכה, התעיה והפלוגים. וכה ישא המשורר קינתו על הנופל: אָתָּה ראשון פָּקַדְתָּ הַמּוֹתָ.

אָתָּה ראשון בְּדָרְךָ הַצֶּמֶת:

הַדּוֹרְךְ עַל בְּמוֹתָיו — לְבָדוּ.

הַחֹצֵב לֹא קָבַר בְּדָדוּ.

אָתָּה ראשון לַשִּׁפְף הַדָּמִים

אָתָּה ראשון לְרֵאשִׁית הַיָּמִים.

המסקנה גם היא נראית מנחמת בסיכומה:

וְאִישׁ וְאִישׁ יִקְתָּב בְּדָמָיו

וְאִישׁ וְאִישׁ יִצְטָף אֶל עֲמִיו.

וְאִישׁ וְאִישׁ — וְהָלַם פָּצְמָיו.

שׁוֹפָר בְּגִבּוֹרִים עַל פִּי אֶבְדָּן.

וְאִישׁ וְאִישׁ יִצְפֹּעַ בְּשִׁחֹר דָּמָיו

סוֹת הַדָּגָל בְּתַלְלוֹ אֶרְגָּמָן.

(שם, שם)

דגל התכלית והארגון, דגל העברים לעתיד, הנושא את צבעי-הסמל של המלוכה העברית, מוזכר כאן, בפעם הראשונה בשיר. ובכך דומה

מכתב אל רעי ומיידה

בדרך-החתחתים, דרך-המעקשים אשר יסול — עד היותה דרך-מלה, דרך-לבים, דרך-עם, וגם בעת ההיא מיידע אם ייזכר האיש אשר קם ראשון באשון-ליל-חושך להתוותה ולסללה. אפס הלא זה חלק בוראים וראשונים מאז ומעולם, ועד-עולם כן יהי: חלק כל "חובט ראש בצוק", "כל שלא כחש".

"הכתר — אחד הוא ורחוק", ובעצמיו ירפד האיש את "אם הדרך העולה בארגמן". לא ישוב ממנה האיש וחי. הלוח ילך בה לפלסה ולכבשה כמו באכף גור טמיר ונעלם. בבלידעת אימתי ימלאו הימים, בבלידעת גם אימתי יפרח עוד "בור-קברו". ורק ממעל לה ומסביב לה יש אשר ישמע משק-כנפים כמשק בריאת-עולם. כקול "בני אלים בהר מועד".

כשאני מדפדף חוזר וחוזר בשירים הקרובים כל כך, המתנגנים לי כל כך, אלה השירים הכנוסים ב"יחזק" שלה, מדמה אני לשמוע כמו בת-הד של הקול הלזה, של משק-הכנפים הלזה. ואז אני אומר בלבי, כלשונך: "כן, אדע. כי היא ניהוח". ואז אני אומר בלבי: אכן, כוחד אֲתָנִים במקום הזה.

ואז אני יודע נאמנה כי קרובים הימים לבוא והיתה השירה הזאת עמדה-אש ועמוד-ענן לדור של משוררים עברים, לדור של לוחמים עברים, לדור התחיה העברית.

א. אמיר

יחזק, מכלול שיריך, וכשאני הופך בו ושואף אל קרבי את נחותו העז והתחד, משב תמול קדמון ומחר אשר-טרם-בא, וכשאני הוגה אגב כך באותן חמש-עשרה שנים ויותר של שירה ומרי ומרדות ומרודים וחזון ובדידות וקשרי עורף, וכשאני מהרהר אגב כך בעשר השנים שאנו מהפכים בחררה אחת — או אז אדע ידוע כי לא סתם "פונקציונר" הוא הניבט אלי ואל דורי מן הדפים הסעורים האלה, מן הסערה הזאת, או אז אדע נאמנה כי ראשון-בראשונים הוא האיש הזה, כי בורא האיש הזה אשר פניו ילכו עמנו בקרב.

יחזק-גולה המה הבוראים. גם במעגלות הרוח גם במערכות החומר, "יוצרים" אין אנו חסרים, גם לא "בונים", ורבים הם הנעטרים בכתר "יוצרים ובונים" כאחד. אבל הבוראים, נער יספרם בתוכנו. יחזקים הם וכמו בהסתתר פנים יתהלכו.

בורא ראשון, "רבון ואב", "דורך במתי-עב, קובע מזלות", טראגי גורלו של איש אשר כזה. בהכרח, בודד יהי במועדיו, על כל פנים רובי-ימים-ושנים, בודד, או כמעט בודד, במערכה. נבזה ולא-נחשב, נכרי ולא-מובן, ירוא ולא-מוכר, מעטים יטו לו שכם לעמוס עמו את עומס-המחר, ואך מתי-מספר תעמוד בהם הרוח להתנהל עמו

אנשים מעשיים אנחנו, אחי, ואם גם ימים רבים עוד ירבו הרואים בנו אנשים תמהונים ובונים-מגדלים-באוויר. אנשים עניינים הננו, וראש מעינינו במעשה אשר אנו עמלים בו, המעשה הרעיוני, הארגוני, הצבורי, הפוליטי. ואם גם בדברנו הלא כמתלהמים נהיה בעיני רבים גם רבים, אנחנו היודעים עד-מה קרירות הננו, עד-מה מאופקים.

יען אשר מבפנים תלהטנו ההכרה כי נושאים אנו משך-זרע-עצידות, יען אשר מבפנים תיקד בנו שלהבת-תמיד של אמונה ניצחת בנצחון אשר סופו לבוא, בפרייה-ההילולים אשר יעשה השתיל הזה הדחוי והרך אשר נטענו כמו בצד הדרך — אשר על כן אולי כה יבשים נהיה בשיגור-ובשיחון. אולי מתוך ההרגשה שאנו משמשים כלי ומכשיר לדברים הגדולים מאתנו עצמנו וחשובים מאתנו עצמנו, דברים הגדילים אולי אף מהשגתנו שלנו, אולי מתוך כך אין אנו רגילים להעריך נכונה את חלקו של איש ואיש במעשה המשותף אשר לפנינו — ואשר מאחרינו. אדרבה, נוטים אנו לטשטש את האישי, לראות בפעלו רק "פונקציה", לראות באדם רק "פונקציונר", כלשונם של חורשי-מהפכות ותלוציקה.

אבל כאשר לפני על שולחני הספר הזה הדק,

ראש לדחי
מת לא יחי.

התקצו לשד. אפי.

נסין

זו קצין

ילפד קרשף חי.

(שם, מי לו מת עמ' 15)

וכל זה במסגרת שיר "הוללות".
כלומר: יבוא אשר יבוא. אין אנו בחינת
"מוכים בדבר". ואם יפול הנופל מקרבנו —
"יתבוסס למעצבה". ה"שוב" המיושב, זה הבור'
גני, השבע, זה שיש לו "הכל" משום שאיננו
רוצה בשום דבר — לא יאבל עליה, לא יקים
לו מצבה.
ועם זאת — בטחון עז בנצחון הסופי,
"החלצו לשד, אחי". ועם זאת אמונה בחיים
ואהבה לחיים: — "והיין יז בעין, ילפד ברשף
חי".

עוד יותר בולט הדבר בשיר אחר מאותו זמן:
פורה

דברתי לבדי

ופאחיים אין איש אחי

פורה

נמתי קטקאי

הי שלום, בתי.

בך יום פור, כי פור קקרי יפכת.

יפה-נא בן אל קבר אב נדח.

יבוא ששן קהוד יתו קלף.

אמשינו נא קרנב חם.

וטקם אור, בתכל שני אל תל.

עדי, בתי, תד קלולות קמר.

תניני-נא בך אגל קל יתל

ושלדי לך יגל בקרעה.

(שם, פורה, עמ' 48)

זה שהיה — איננו עוד. גם את בנו שיוולד
לא יראה: — חופה שחורה. — ועל כן יושר:
"שאי, אשה, עצבן וכן ואני; שאי אשה דמעך
וחרוני; נשי אשה עמל דודך הזה הרע; כי
עוד נכוננו דודים לנערה" (שם, שם). ואף על
פי כן: ההמשך הוא ודאי, הנצחון — אין ספק
בו. עוד עתיד להגיע, "יום דוד" ובו "יפרח בור
הקבר", והבן יבוא לחון עפרו של "אב נדח",
זה אשר "דרך פורה לבדו", "ומאחים אין
איש אתו". מי הוא דוד זה, האיש, שיומו יגיע,
שיומו הוא הוא מקביל רגשי למושג של יום
הנצחון? ואולי אין זה אלא מושג חופף לאחדות
כל-שבטית צולחת כ"בימי מלך המלכים",
בנגוד ל"ימי שפוט השופטים"? קשה לקבוע
זאת כמה גם אין זה עיקר בעצם. העיקר הוא
הדורך בגת, המורד; זה העושה לבדו, כמשפט
מצפונה, וכגורל קרבנו האיש, השלם. והימים
אז — שנים רבות לפני "הפרישה" האנטי
בריטית, כל שכן לפני ה"מאבק".

ד.

הספר "יוחמד" מחולק לשלושה מדורים, לכ-
אורה חלוקה על פי זמנם של השירים: —
"חופה שחורה", "בארגמן", "יוחמד". יש בכך
מידה מסוימת של אי-דיוק, שהוא אולי מכוון.

ברם, על פי התוכן — יש לחלק את השירים
חלוקה אחרת לחלוטין.

חלק משירי "חופה שחורה" שייך על פי דין
תוכנו, למדור "בארגמן", שהיה צריך לכלול
בעצם את כל שירי המלחמה וזמנה, הימים של
טרם-הקרב וימי אחרית החזון ההוא. משירי
המדורים, "חופה שחורה", ו"יוחמד" אפשר לרכז
את כל השירים — רובם ככולם שירי אהבה
— בתחום אחד. ואז תשאר קבוצת שירים
שענינה אגדת העבר הרחוק ואורו החזון, אגדת
ימי השופטים והמלכים, שלהם הקדיש יונתן
שירים שאין בדומה להם, כמוכן, אצל שום
משורר מן "השירה היהודית בעברית", כביטוי.
אולם, אם כל חלוקה של חלקת-משורר לע-
רוגות, שבכל אחת מהן צומח רק זן אחד מיוחד
— מלאכותית היא ברב או במעט; הרי חלוקת
"יוחמד" למדורות תהיה תמיד מלאכותית ומ-
אונסת כלשהו. כמעט בכל שירי רטוש מצויים
כל היסודות שבשירתו; השאלה, שאלת החלוקה
ל"מדורות" היא, איפוא, כמותית בעקרונה, כאן
מכריע גורם אחד ושם — גורם אחר.

י. ר. בא אל עולם השירה בשל ומוגמר
מלכתחילה. אין אצלו שירי-בוסר, שהם טב-
עיים אף לגדולי המשוררים. הוא לא כתב
כאלה או לפחות, לא פרסם אותם, ואיננו בטוח
שזה דווקא טוב. אך הדבר הזה תואם במוחלט
את האיש ואת יצירתו גם יחד. מתימטיקאי לפי
אופיו, משורר לפי סגולת כשרונו. אלה הם
שני הקטבים, שרק עליהם אפשר לבנות נכונה
את שרטוט דמותו של רטוש. דייקן-יבש, ועם
זאת בעל דמיון. בעל מזג סוער, ועם כך —
אנליטי להפליא. והרי לפנינו קטע קטן ממערכת
הניגודים, הבונים את תכונות הנדירה, ומת-
מוזגים בה כליל. יש אומרים ששיריו "טובים
מדי". יתכן שזה פרדוקס. אך שמץ אמת כלשהי
יש גם בכך. אלה הם, כפי שביטא החכם —
"החסרונות של מעלותיו". שכן — אין הר בלי
עמק, ואור בלי צללים — איננו אור שמש.

ה.

הבה ננסה, איפוא, לבחון את השירה הזאת
מקורב. נשתדל ל"פרק אותה לגורמים" ולסקור
כל אחד מהם בפני עצמו.

הגורם הראשון, והבולט ביותר לעין, הוא
המיצוי המלא של משמעות המלה, כאחד מצבעי-
תרכובת-השיר. אין כאן "נקודות" חלשות, שורות
או קצבים או אף הברות שהם בחינת "תוספת"
לצורך ה"הרמוניה" הארדיכלית של החרוז
והמשקל. כי נהפוך הוא: כל תג ותו שקולים
כאן במדויק, כדי חוט שעה, עד אחרון
צלי-להמשנה ומשמעותי-הלווי. כל אבן היא
אבן-יסוד. הדבר ניכר ביתר בצרוף השיר כולו,
המורכב דרך כלל, ברובו, וריאנטים "קלים"
של מוטיב חוזר-מתפתח. הוריאנט של המוטיב
היסודי הוא, בעצם, כמעט כל גורם-המתח
בשיר, עד סיכומו הסופי.

להסביר את הענין עד תומו — משמע לנתח
כל שיר ושיר ב"יוחמד", ולהצביע על דרך
גילוייהם של ה"גורמים" האלה, לפיכך, דומני,
נוכל להסתפק הפעם בניתוח מקרי קצר, של
השיר הראשון בלבד. הנה שלושה בתים ממוטיב
ה"סרנה". כל בית מקדים, כביכול, את מנגינת
היסוד הבאה, "לאמתו של דבר" בבית תאומר
ניגודו, הבא לאחריו. והנה שני בתים, "פותחים".
מקלמול גלי קביש

א-ד-דומי ערביית.

זה שר של ים קביט

לשמש תפארת.

משטח גלים דועף

מול פרפרת צפון.

זה שר של ים לוחף

באפר יום פנה.

(שם, סרנה, עמ' 3)

אנו רואים כאן בברור, באמצעים, "מצומצמים"
ביותר, איך הערב שוקע והופך לילה, לנוכח
הים. תחילה אין זה אלא "מלמול גלים כבוש
בדמדומי ערבית", אולם הדמדומים הופכים עד
מהרה, בבית המקביל, ל"אפר יום פנה". אין
זה שרירותי. ההתפתחות היא אורגנית. מלמול
הגלים הכבוש-מתפתח. הערב יורד, הגלים עתה
אינם אלא משטח, שוקט, מיחל. "משטח גלים
דועף". השמש כבתה זה כבר, והרמץ — להבתו
מאפירה והולכת: "אפר יום פנה". ונעצמת
היסוד הלירית, המפורשת, מתפתחת על זה
הדרך:

הגיי קף לא יוצד

מלחן עצבני

הגיי-תמיד קמר

מכל שפתי קרנה.

זה לנוכח השמש השוקעת. אך לאחר פנות
היום נעשה העצב לוהט יותר, כאותו רמץ לפני
צינתו הקופאת, האחרונה:

הקת לא תצת

מקדשן קרי

משאת-תמיד הוקה

בלהט הבוער.

לעומת ה"הגיי שלא יוצד" באה "גחלת שלא
תוצת". לחן העצבון הופך דשן שריפת הנעור'
רים, והגיי-התמיד הסומר היה כבר, "למשאת-
תמיד הוקה".

ובשירים האחרים בולט הקו הזה עוד יותר,
כגורם שני בשירים הללו, או כגילוי אחר
של הגורם הזה, אנו יכולים לראות את החזון
הפסוק המקראי לפשוטו; בניגוד להוצאו
הפסוקים מידי פשוטם, על דרך ה"רמז"
ה"דרש", ה"סוד" וה"פלוט"; על דרך היהדות
וחכמיה.

דרך זו ב"חיי המעשה" של היצירה הספרותית
חופפת בהחלט את עקרונות-ההלכה העבריים
תחיתן של לשון ושל תרבות עברית חדיש
מותנות בהסרת הגבב היהודי, שנצטבר על
מקורותינו העתיקים, ובמיוחד על התנ"ך. הבנו
עולם הקדמות העברית, על אליה מנגינת
ולשונה, היא הבסיס הראשוני לצמיחתה של
תרבות עברית חדישה, חפשית מכללי הכמור'
היהודית, מנהגיה ובנין-עולמה, צועדת באית
פורחת, ומתקדמת בדבדבד עם עולם התרבות
בן-זמננו.

מכאן נובע, או מוסק, מושג האומה העברית
בת המולדת העברית, כתחום מוגדר בשלמותו
ושונה לחלוטין, מתחום היהדות הבינלאומי
ומושגיה. לכאורה, אין לך מושג מתקדם מזה
בכל תחומי הספרות והחיים המדיניים באר-
כיום. לכאורה, זאת צריכה להיות גישת
האחת של סופרים, קשישים וצעירים, הנשבעים
בשם הסוציאליזם. אך נראה שקשרי תת-התרבות
היהודית, שעברה אצלם בירושה, חזקים בלב
אלף מונים על ההשקפה הפוליטית, שנרכש
כעבור זמן.

מכאן נובע ה"ערבוב" התמים של אמת וכזבי
במלחמת היהדות נגד העברים, מכאן השם
כוון להשמצה ולגינוי — כנענים — ביד
(סוף בעמוד 16)

לימוד הספרות בביה"ס הדרמטי

משהיא משמשת ללמוד הספרות משמשת היא לדרשנות פובליציסטית; לא לגלויים ונתוחם של חכמי החויה שבשירה ואורח הבעתם, אלא לפרשנות המוציאה את השיר מגדר שירה ועושה אותו מין הדגמה בחרוזים לעקרון אידיאולוגי. כך הוא בעיקר גורל השירה הלירית של ביאליק, למשל, התופס אולי את חלק הארי מכלל הזמן המוקדש ללמוד הספרות.

לא זה בלבד אפוא שאין ללמוד הספרות בבית הספר התיכון מפתח את מה שאמור למודה של ספרות לפתח, אלא להפך: מחמת נסיון זה של כפיית יחס קרבה שבלב לחוויות הרחוקות מלבן של התלמיד, מחמת הוצאתן של יצירות מן הפשט הלירי לדרש אידיאולוגי, מתקנה בקרבן כל כושר לגישה ישירה אל ספרות.

בבואנו אפוא לפתח את כושר הקליטה הספרותי של השחקן המתחיל, את כוח ההתרשמות וההבעה שלו, עלינו לחזור ולהפוך קודם כל בעיקרי חומר הלמוד של בית הספר התיכון, כדי לשחררו מאותה מטת-סדום ספרותית, לפקוח את עיניו על מה שהעלימה ממנו שיטת הלמודים הנושנה, כדי להקנות לו גישה אל ספרות לשמה, גישה ספרותית כפשוטה.

הדבר הזה מחייב גם מבחינה אחרת: המבחן הראשון להבנתו הספרותית של אדם היא מדת הבנתו בספרות של זמנו ומקומו; אצלנו — פרושו של הדבר הוא מדת הבנתו בספרות הארץ, הספרות שאחרי ביאליק ודורו. וזו אין להבינה בלא תפיסה במקורותיה.

הספרות העברית בארץ יונקת במדה רבה מן הספרות המקראית, והרבה הרבה ממנה ייעלם מעינינו באפס גישה משוחררת אל הספרות של התקופה עברית הקלסית, המקרא ושאר יצירות ספרותיות בנות התקופה.

הספרות העברית בארץ קבלה הרבה מדורו של ביאליק, הקרוב לה בזמן; אבל, אין היא המשך לה. היא הולכת וניתקת מספרותו של הדור ההוא, על תכניה, על לבטיה, על עצם הפרובלמטיקה שלו. והרבה הרבה מייחודה ייעלם מעינינו באפס ידיעה נאמנה ממה היא ניתקת. בספרות, בשירה, יש הרבה תכנים אישיים מאוד, כלל אנושיים מאוד; אבל גם אלה יש בהם מ"חן המקום" ו"חן הזמן"; ואין להבין לספרותה של תקופה בלא להבין לפרובלמטיקה שלה. ידיעה ברקע הספרותי של הספרות העברית החדשה, גישה ספרותית לשמה, כאמיתה, ללא דרש וזיוף, הם הכרח לשחקן הצעיר כדי להקנות לעצמו את התנאים המוקדמים ליכולת ההבעה — לפתח את הבנתו הספרותית, לעמוד על הפרובלמטיקה של ספרותנו בגלוייה השונים, לטפח את כושר התרשמותו מיצירה ספרותית ולהגיע לבקיאיות הספרותית הראויה וההכרחית לאמן הבמה.

העבריות העומדת בניגוד למציאות החיה, אולי הם שרשה של הדלות הלשונית היחסית של המשכיל העברי.

כך בלשון המקרא, וכך באופן למודו, פרקי המקרא הנלמדים בבית הספר התיכון, נלמדים כמדרש היסטוריה, כחומר לדרשות מוסר, כחומר למחקר בלשני; אין הם נלמדים מבחינה ספרותית, לא לשם העמקת חוויות, לפתוח כושר ההבעה וההתרשמות, לטפוח הטעם והחוש הספרותיים.

אכן, אף ללמוד הספרות עצמו אינו משמש בבית הספר התיכון שלנו למטרות אלה, הספרות תינתן בעיקרו של דבר אין הספרות נלמדת כאן לשמה אלא כמקצוע עזר להיסטוריוגרפיה יהודית, לאתנוגרפיה יהודית — הדגמה לתקופות שונות והלכי רוח ודעה שונים בתולדות היהדות; אמצעי לודע את החניכים אל ההוי היהודי במזרח אירופה לשעבר.

למוד הספרות בבית הספר התיכון הריהו בעיקרו למוד תולדות הספרות. עוסק הוא בספרות נושנה, במדה לא מעטה גם מיושנת, הורה במדה רבה בתכניה כבצורתה לרוחו של התלמיד, גם לבעיות כפי שהן עומדות או עלולות לעמוד בארץ, בחייו, לפיכך אין למוד זה נותן מזון להתפתחותו הנפשית של הנוער, ואין הוא יכול להשיג מה שנועד למודה של ספרות להשיג.

אכן, באותה מדה זעומה שבה לומדים לא את תולדות הספרות בלבד אלא ספרות ממש, קרובה לנו פחות או יותר בזמן, לפחות, גם אז, יותר

כשם שיכולת ההבעה — עצם מהות כשרונו של שחקן — היא המבחן לכושר התרשמותו מיצירה ספרותית ולהבנתו בה, כך מדת ההבנה של יצירה ספרותית וכושר ההתרשמות ממנה הם תנאי ליכולת של שחקן.

לפיכך פתוח ההבנה הספרותית, כושר ההתרשמות הספרותית, יכולת ההבעה הלשונית גודע להם מקום בכל בית ספר דרמטי בכל הארצות. אולם בבית הספר הדרמטי העברי נדרשים אלה ביתר יחוד.

קודם כל, אצלנו בארץ מונחת תרבות ההבעה עד מאד. אין ארץ בעולם שבה אין הביטוי המדויק והלשון הצחה משמשים סימן-היכר מובהק לצמרת החברתית; אצלנו, מבחינת הבטוי, למשל, הדברים הם כמעט הפוכים. כמעט אין לנו גרוע מן הבטוי העברי של הצמרת החברתית שלנו: שרים, פרופסורים, פקידות גבוהה.

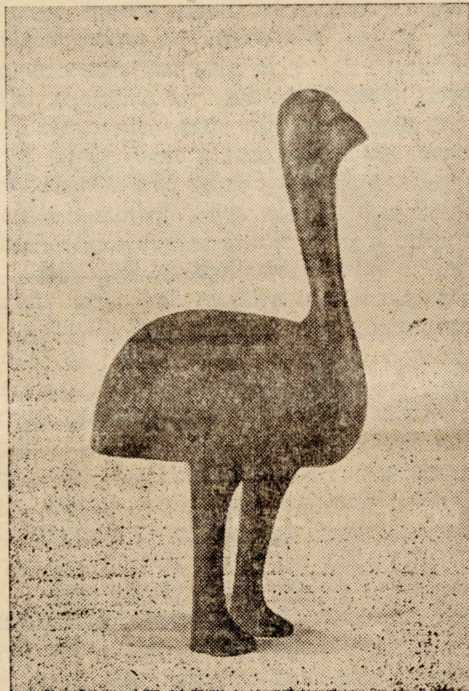
אכן, הרמה הלשונית הכללית ירודה אצלנו מאד. כך היא לשון הרחוב, — מחמת מעוט הידיעה של הצבור הרחב, מחמת בליל המב-טאים והלשוניות הזרות, על השפעותיהן בלשון הדבור שלנו. אבל כזאת, דלה למדי, היא גם לשון השכבה המשכילה שלנו, בוגרי בית הספר התיכון. בעל תעודת הבגרות העברית, — רמה ההבעה שלו בלשונו, כושר התרשמותו מיצירות ספרותיות והבנתו בהן, פחותה היא מרמתם של בעלי השכלה מקבילה בארצות אחרות, בלשונם ובספרותם.

אין ספק שבמדת מה מעמד-דברים זה הוא פריז של המצב הכללי, של הגורמים המנויים למעלה: לשון הרחוב הדלה, חוסר המסד הלשוני המספיק ברבים מבתי החרוים.

אולם, אולי במדה מכרעת האשמה היא באורח הלמוד של המקצועות העבריים — לשון, מקרא, ספרות — בבית הספר.

תלמיד בית הספר העממי העובר לשלב של לומדים תיכוניים — שבר חל בהתפתחותו הלשונית. שפתו הספרותית של תלמיד כזה ו' בבית הספר העממי היא במדה רבה שפת המקרא. אבל, בהמשך למודיו משננים לה, באורח אחיד למדי ושיטתי במדה רבה, כי הלשון המקראית היא מליצית, נושנה, לא חיה; כי יש להשמר ממנה מאד; — כי כל מה שלומד לראות כטוב ויפה, אינו ראוי כלל לשמוש. כי ניטל עליו לכתוב אחרת לגמרי, ולנקוט גישה אחרת לגמרי והערכה אחרת לגמרי כלפי השפה. כי, בעצם, כמעט אין בנמצא שפה עברית, כי אם כמה וכמה שפות עבריות זו בצד זה, לשון המקרא, לשון המשנה וכו', ואין ראוי לערבן יחד.

השבר הלשוני המלאכותי הזה, תורת הלשוניות

יען

ר. להמן

"חדר" יהודי או בי"ס עברי?

ויתו. כנגד זאת יש לתכן תכנית ספרות, שתהיה חובה על כל התלמידים, תכנית זאת תהיה מורכבת מיצירות הספרות הכללית, יצירות הספרות העברית והבחינים מימיקדם (בראש וראשונה התנ"ך). גיצי הספרות העברית החדשה, וספרות שנכתבה עברית והיא קרובה לארץ ולרוח הנוער. רק שילוב החלקים האלה למערכת אחידה עשוי לשמש גורם מועיל ומפריח בחינוכו של הנוער העברי.

תנ"ך

מקום נכבד בתכנית הספרות צריך לתפוס התנ"ך, שהוא שיאה של הספרות והקלסית של העם העברי העתיק. אך גם בלימוד היצירה המעולה הזאת פשטה ידם המשחיתות של מחנכי הדור, והם שינו את טעמו וניוולו את הדרו, בהורות אותו כ"כתב-הקודש" של היהודים. כדי לבאר "סטיות" שונות מן המגמה היהודית, כתובים שונים המעוררים את האקסיומה שלהם בדבר "יהודו של יהודה", עם ישראל, הרי הם נעזרים במיני דרושים ו"פרשנות", הבאים לסלף את מובנם הפשוט של הדברים ולסגלם למושג כלות הדתיים שלהם. וכך מוצג התנ"ך לפני לומדיו מסורס ומפולפל, כשכל חינו הספרותי והפיוטי מיטשטש בעיניים של פרושים סכולסטיים, שקטעים מהם נקבעו כמחייבים בבחינות הבגרות...

מפני סילופים כאלה נפגם ביותר ערכה המחנך של יצירה קלסית זו, היא הופכת "ספר הספרים" של עת-הפורה נרדפת.

יש על כן להסיר את מחלצות הדת התפלות, שטפלו דרשנים יהודיים על התנ"ך, ללמדו כפשוטו וללמדו בקורת המודרנית, ולהטעים את ערכו הספרותי והפיוטי. יש להציגו כיצירה לאומית, אחת מרבות שבחלקן נשמרו עד היום ובחלקן נעלמות עדיין מארנו, כפרי רוחו של העם העברי בארץ-העברים.

היסטוריה והוראתה

עוד מקצוע המשפיע על עיצוב השקפתו הכללית והלאומית של הנוער, הוא ההיסטוריה. מטרת לימוד ההיסטוריה בביה"ס דתיכון היא הבנתה של ההתפתחות האנושית אגב הבלטת העולם הקרוב לתלמיד. יש להקנות לתלמיד השקפה כללית על מהותם וכוונתם של התהליכים ההיסטוריים, כדי שיוכל ללמוד מוסר-השכל ביחס להתפתחות החברה בעתיד. המגמה צריכה, איפוא, להיות הומניסטית-רחבה ולא לאומית-נרדפת כפי שהיא כיום. וההיסטוריה הכללית, כפי שהיא נלמדת בביה"ס התיכון העברי, מוצגת לרוב אנקדוטרות על היהודים. נקודת ראות כזאת, לבד מהיותה זרה, לרוח הנוער העברי, גם אינה מדעית-אובייקטיבית, והיא מזקת להכרתם הנכונה של התהליכים ההיסטוריים. ריכם, חלוקת העולם כולו ל"יהודים" ול"גויים" אין כמוה קלוקלת לגבי תפיסת ההיסטוריה כהוויית.

אך למרבה הצרה מוקדשים שעורי ההיסטוריה במידה רבה ללימוד מדוקדק של קורות העדה היהודית בכל פוזריה, והמורה משתדל להקנות לתלמידים העברים תחושת זהות לאומית עם קהילות היהודים על גדות הדניפר והדנובה לש"עבר. אך ונער החי באקלימה ובנפיה של קדמת אסיה אינו מסוגל להזדהות לאומית עם קורות הפזורה היהודית באירופה. וכלום יש בהיסטוריה כזאת כדי לגבש השקפה לאומית-טריטוריאלית בנפש התלמיד העברי?

התלמיד העברי להבין את השתפכות-הנפש הע"קה או את "שירי הנשמה" של יהודה הלוי? והתפכות הדתית על עברה של "ארץ-הקודש" כלום היא מסייעת באיזון מידה להגברת החיבה של נער ארצי-ישראלי למולדתו? האם יכול מי מאתנו להתגבר על רגשי הזרות (בלי להשתמש בביטוי חריף יותר) התוקפים אותו למקרא תאור המרחץ או המיון המדעי של ה"קבצים" אצל מנדלי? מחנכינו מנסים, אמנם, בכל כוחם לערר רר בנו התלהבות למקרא היצירות הללו, אולם מאמציהם עולים בתוהו, על הרוב, שכן אין להתגבר על רגשי הזרות הטבעיים המתעוררים אצל בני אומה, ואומה עברית, למקרא תאורי קהילות של בני העדה היהודית באירופה המזרחית. יאמר על כן בפך מלא: אין הספרות היהודית ספרות לאומית, ואין זו ספרות שלנו!

מעניין לציין, שגם תלמיד המגמה הספרותית לומד בעיקר ספרות יהודית ובמשך לימודיו אין הוא שומע על יוצרים מענקי-הרוח במערב, או במזרח, משוע יותר המצב במגמה הריאלית, שבה אין בכלל מקום לספרות כללית, תכנית הספרות היהודית, הנדרשת כמזער (מינימום) מבוגרי המגמה הריאלית, ואשר היא בבתי-ספר רבים כל התכנית כולה, כוללת יצירות משל חמשת היוצרים הבאים: הלוי, יל"ג, אחד-העם, מנדלי וביאליק. לא כאן המקום לעמוד על ערכם הספרותי-האובייקטיבי הקלוש של חרוזי יל"ג ועל עמקות הפילוסופיות של תורת אחד-העם, כדאי להתעכב לרגע על "יצירות-מפתח" אחת של הלוי — "הכוור" — בשל המגמה החינוכית והאופיינית המתבטאת בלימודה. שכן יצירה סכולסטית דינאית זו כל כולה מכוונת לתכלית אחת: הוכחת עליונותו של "עם ישראל" על עמי העולם, מעלתה של הלשון העברית על כל הלשונות ועליונות ארץ-הקודש על כל שאר הארצות, וכדי שלא נטעה חלילה בהערכת מובנה של עליונות זו, מפרש לנו "הכוור" היהודי בלשון ברורה, שמעלת ישראל על שאר העמים כמוה כעליונות החיה, "מדבר" על "החי סתם, אין צורך להסביר את משמעות הדברים במושגים חדישים של שוביניזם ולאומנות גזענית. די רק להעיר שבעלי התאוריה הנאצית על עליונות הגזע הארי לא בחלו בתיאורים ובהשראות כגון אלה של הלוי. ומשנוכח לדעת, כי "הכוור" אינו מצטיין בשום תכונה ספרותית ראוייה-לשמה, מלבד סגנון קשה ובליתי-מובן ותוכן עלילתי מלאכותי וסכולאסטי, ניאלץ להסיק את המסקנה, כי עיקר המחנכים אותה המגמה הטמונה במסותורי הויכוח הדתי, היינו לפסם את הנוער העברי בהכרת עליונות ביוגיונית על שאר בני האדם בעולמו. למותר לציין מה תהיה דמותו הרוחנית של נער שהתחנך במגמה כזאת, ומה תהיה גישתו לעולם המחשבה האנושית, מבחינת החינוך ההומניסטי של הפ"רס אין ספק שחינוך קלוקל כזה משחית לגמרי את דמות האדם ויוצר אולי סרדיוטות אך לא אדם חושב וסבלני. מבחינת גיבוש ההשקפה הלאומית שוב משיג לימוד הספרות את המטרה ההפוכה מזו שהחינוך הציב לעצמו. הוא מסוגל לעצב בן-עדה צראפסקי, עוין לסביבתו, סתגרן, קנאי ובעל תסביך-עליונות, אך בשום פנים לא בן לעם הפשוט ומתקדם, הרואה עצמו חלק בלתי-נפרד מן החברה האנושית.

כדי ליצור טיפוסים נאורים כאלה יש לשלול את הגוף ההיסטורי-העמדי מתכנית לימוד הספרות, ולהתאימו לשתי המגמות שהוצבו לעיל. כל הרוצה ללמוד את קורות היהדות יכול ללמוד זאת ב"מדעי היהדות", מקצוע שיינתן ככרייה, אך בשום פנים אין להכריח את הנוער העברי לעכל פרי בוטר, הור לרוחו ולה

כל עם בעולמו יודע מה רב ערכו של בית הספר לגיבוש אפים של בניו ולעיצוב שאיפותיהם. כל מדינה בריאה מכירה, כי דמותה העתידה והצלחת תכניתה תלויות במידה מכריעה בחינוך שמקבל הנוער. לכן היא משתדלת לקדמו ולשנותו בהתאם למצבה ולמגמותיה.

נראה שגם בשטח זה עדיין מופרת מדינתנו אתר מדינות העולם. עדיין לומדים התלמידים בביה"ס החיכוך לפי תכנית לימודים שעובדה בשנת 1923, והם שקועים ביוון הקהילה היהודית ב"גולה"; ובהתלהבות רבה (לדעת מחנכיהם, על כל פנים) מוסיפים הם לשלשל פרוטות לקופסת הקק"ל מידי חודש. דבר לא השתנה. בזמן האחרון החלו, אמנם, להישמע תלונות ותגובות ביחס לתכנית הלימודים, אך אין זה אלא קול ענות חלושה של צעירים "חצופים", המבנים להתמרד לרגע ולערער על פרטים שונים של המציאות במדינה, לרבות מגמותיה החינוכיות, אך נרגעים מיד ע"י פטרונים כבדים מחוגי המפלגות הציוניות למיניהן. הכל שב לקדמותו: התלמידים לספריהם, המורים להרצאותיהם והעסקנים לתכניהם. ואין באים לבדוק היכן, לאמיתו של דבר, שורש כשרונה של תכנית הלימודים בביה"ס העברי.

כשרון בית הספר התיכון: ספרות

שתי בחינות לקביעת מגמות הלימודים בביה"ס התיכון: בחינת הנוער-הפרט ובחינת העם-המדינה. במלים אחרות, שני צדדים להינוך: הינוך האדם והינוך האזרח. מצד אחד על ביה"ס לפתח את תכונותיו האישיות של התלמיד, להרחיב את השכלתו, לשכלל את כשרונו ולהקנות לו נימיר טים חברתיים רצויים; ומצד שני לגבש השקפה לאומית-ממלכתית בריאה, ולהכשירו להיות אורח נאמן ומועיל לארצו.

משתי הבחינות האלו נכשל ביה"ס התיכון בישראל. בוגר ביה"ס תיכוני אינו בוגר למעשה, לא מבחינת השכלתו ולא מבחינת השקפת-עולמו. במקרה הטוב ביותר הוא גדוש ידיעות בשטחים שונים, אפשר שהנו יודע שורת הוקים בפזיקה, רשימת תאריכים בהיסטוריה או שמות רבנים יהודיים, אך אין לו אותה גישה הומניסטית רחבה לבעיות המחשבה והאמנות העולמיות. באותה מידה חסר הוא גישה ממלכתית מודרנית לבעיות עמו וארצו, והוא מרחף, כמדומה, בין שמים וארץ ללא בסיס מציאותי לבניית השקפת-עולם כללית ולאומית...

לגבי חינוך האדם ועצוב דמותו הרוחנית חשוב יותר מכל לימוד הספרות. ע"י הכרת גי"לוי הרוח האנושית בפרווה ובשירה ייצור התלמיד לעצמו את הגישה לעולם המחשבה והאמנות ויפתח את החוש האסתטי שלו. לימוד הספרות בביה"ס צריך, איפוא, לבוא מתוך נקודת מבט הומניסטית-אנוניברסלית, שתשים את הדגש בחוויות היופי וההתפעלות המשותפות לכל בני האדם. באותה מסגרת יש, כמובן, לייחד מקום לספרות, אשר עם שתכלול ערכים אסתטיים-אמנותיים גם תהיה קרובה ביותר לנפש הנוער הלומד.

לדאבונו אין לימוד הספרות בביה"ס התיכון גי ממלא עדים אלה. התלמיד לומד בעיקר ספרות יהודית, שאינה מתאימה להילמד שחתי הבחינות שצוינו למעלה. הערכים האמנותיים שבספרות היהודית הנלמדת קלושים ביותר, דרך כלל, ויחד עם זאת אין היא בשום פנים קרובה לנפש הנוער הלומד בארץ. כלום יכול

הנוער, אייכה !

— הנוער ? — תקע בי ידידי מבטו בתמיהה. — אייזה ? היכן מחבואו כי אדע ? —

ישנו מטובים באחת המסעדות הזעירות. כאן אתה יכול להתבודד להנאתך, בפנה רועת, או להסב לשיחת-רעים על כוס תה.

אהבנו כך לעת ערב לשגות בהזיות על כוס תה, לשיח בכה ובכה, לשקוע בהגיגים, ולשתוק.

היום נסבה השיחה פתע לנקודת-המוקד — הנוער. ידידי הפך להבה סוערת. לרגע שאף רוח, הוגיע מוחו במחשבה חולפת, היסט והמשיך.

— הם הולפים עוברים לעיני יום-יום. באשר אבוא, באשר אלך, לעשרות, למאות, זרם אינסופי של נעורים, עלומים, שוטפים בתוך הקהל הססגוני הרגיל של רחובה של עיר. חומר אנושי מלא עוזו ומרץ כלה לריק, הולך ואובד — ואין מציל.

כוחות — עלומים — תבערות — אידיאות — הכל זרם באפיק צדדי אל הים הגדול. — הקולנוע — בתי הקפה — בתי הנוגנים — הקאריירה — העולם הגדול.

הוזה עתידכם, בני הנוער ? — חיי נוער בזבזן, חיי רווחה ללא דאגות ? הוזה אידיאל החיים שלך, העלם ? — מחולות מודרניים, דון ג'ואן מוצלת, בגדים, מנהגי ג'נטלמן אמריקאי, חיי חברה סאלונית ריקנית ? הוזה עתיד חיך, עלמתי ? — גרבי גיילון, שי מאמריקה או מן השוק השחור, צפרניים ורודות, אודם על שפתיים, שמלה הדורת מחשוף ?

האלה הם האידיאלים של הנוער ?...

לחיות — להיות בצורה הקלה והנוחה שבגדר האפשר, לנצל את תענוגות העולם הזה למיניהם, לחיות חיירותוהה, ללא דאגות ובעיות, ללא מלחמת קיום — עתיד — מחר.

נעצתי קט, ליד בית-קפה רועש, לרחוב בקעו צילי תזמורת רועשת, לפי מיטב נוסח אמריקה. רגע חשקה נפשי לזון עיני : — מה "החומר האנושי" שמכיל אולם רועש זה.

אכן, מבחר בני הנוער.

לרגע נדמה היה לי, כי בארצות הברית אני חי. לפניך אותו נוער שבע, בטוח, חסר דאגות המחר והעתיד. לא נוער של מדינה עניה, כושלת, עומדת על פי תהום.

אכן, חלפו עברו הימים הטובים — עת בערה שלהבת המרד, הבנין. עת שש הנוער אל מרי וקרנן. ברחתי לשדה.

ידידי השתתק רגע. נתן בי מבטו, לבחון השומע אני לדבריו אם לא, חיך, והמשיך.

— ובאמת, היכן הוא הנוער ? האמנם תם לגווע, עם אלפי האחים שנפלו בשדה-הקרב ? היכן אחפשנו, אתור אחריו ?

היכן מבחר הנוער, שנשאר בחיים להמשיך בדרך אחי אשר נפלו, לעצב את דמותה של המדינה ?

כן, פה ושם אמצא ניצוצות, שביבים, גחלים לוחשות. אולם היש לאל ידם להצית את השלהבת לבערה הגדולה ? התפח בהם רוח הסער והיו, או לשוא יהבהב-ליחשו באפר שבכל. אמור לי אתה — היש מרפא או אין ?

רגע שתקנו, שקענו בהרהורים — ידידי הפליג מדי — הרהרתי — הפסימים אוכל את לבו.

— לא, אחי, הבערה חיה היא בתוך הנוער — בתוך תוכו של כל יחיד, של כל פרט, צופה לשעה הגדולה.

עוד יבוא היום, בו תקרא הקריאה הגדולה לאחדות-מעשה, לפעולה. הנוער עוד ייתבע לקרבנות — והוא יקריבם מרצונו הטוב.

מדינתנו מידרדרת — היא תובעת מהפכה — דרך חדשה. דרך.

תצא הקריאה מתוכנו עצמנו, נהיה אנחנו ראשונים — והצלחנו...

הללו : חדודו של השכל... והרי במקום היצירה המיו- שנת הזאת מוטב היה להורות פילוסופיה או תורת-ההגיון, למשל. מדעים אלה היו מביאים הרבה יותר תועלת, עם שהיו מגבירים את כושר המחשבה ומר- חייבים את האפקים. הפתרון במקרה זה ברור : עקירת התלמוד כמקצוע-חובה, והוראת מקצועות אחרים במקומו. (לכל המעונן בהשתלמות בענפי הדת היהיר דית היינו מציעים ליסד מגמה דתית יהודית מיוחדת בצד מגמות דתיות אחרות).

הומאניזם ולאומיות

הליקויים בתכנית הלימודים של ביה"ס התי- כון רבים. בצד המקצועות היהודיים הנלמדים כחובה נעדר מקומם של מקצועות רבים : מקצוע כתולדות האמנות, שאין כמוהו מרחיב את אפקי האדם ואת טעמו האסתטי, נעדר מבתי-ספר רבים לגמרי, ובמקום שהוא נלמד, הוא ניתן בשטחיות ב"חוגים". מקצוע זה מציג לפני התל- מיד עולם יצירה אנושית שאינו ידוע לו במק- רים רבים, והוא חיוני להתפתחותו הרוחנית של כל בוגר בייס תיכון. על כן יש לייחד לתולדות האמנות מקום נכבד בתכנית הלימודים החדשה.

ברובם של בתי הספר אין מקצוע, הידוע בכל אר- צות השולם, תורת האזרחות. הנוער העברי אינו לומד לה- כיר את מושגי היסוד של מהות המדינה והעם, והרי זהו המקצוע העשוי יותר מכל לגבש השקפה לאומית בריאה ! במקצוע כזה יש להסביר לנוער מהם היח- סים האמתיים בין עם, מדינה ודת לפי ההשקפה המודרנית, וכיצד יש להתאים את המושגים האלה למדינת-ישראל, ולעם היושב בה. הקניית המדע הזה תעזור בלי ספק לפיזור הערפל הסמיך העוטה עד היום מושגים "עדינים" כאלה בישראל.

אם נצרך לחסרונות אלה בתכנית הלימודים את האור הארגון הלוקי של מערכת החינוך בארץ נתקבל חמונה עגומה של חינוך כושל, הדורש שינוי מיידי. אין להנך אומה בריאה ב"זרמים" מפלגתיים ובבתי ספר מיוחדים ל"מיעוטים". תופעות כאלו מגבירות את הפילוג המפלגתי והעדתי, מהוות סכנה לעצם קיומנו, ויש לשרשן כליל.

רבים הם, אפוא, הגורמים לכשלון ביה"ס העברי בהשגת מטרותיו האמיתיות. ביניהם פדגוגיים, אר- גוניים (ה"זרמים" בחינוך), ומקצועיים (תכנית לימור דים בלתי מתאימה). אך גורמים אלה אינם אלא סימ- פטומים — גילויים חיצוניים של רע מקורו, של מצי- אות שלילית על יסוד רעוע : של אפיו היהודי-החיוני של החינוך בארץ. מהות עדתית ראקציונית זו, המתמרת להיות לאומית, היא היא שורש כשלוננו של ביה"ס בכל השטחים. היא הגורמת צמצום אפקים, שוביניזם צר ועוין ועדתיות חשוכה, ומונעת חינוך ממלכתי עברי מתקדם. שינוי בתכנית הלימודים צריך, אפוא, להיות מלווה שינוי באפיה, בצבינה ובמגמותיה של המדינה. הפיכת המדינה למדינה מודרנית-חילונית, השואפת לתחיה לאומית וחברתית בארץ-הפרת כר- לה, צריכה להתחולל גם, ואולי תחילה, בשדה החינוך. שירוש כל היסודות הדתיים והעדתיים מתכנית הלי- מודים וכינונה על יסודות הומניים רחבים ולאומיים- טריטוריאליים מוצקים עשויים לשמש אמצעי יעיל ביותר הן לפיתוח דמות הנוער העברי והן לגיבוש אר- פי חדש, מתקדם ונאור לדור העברי העולה, לחברה העברית כולה.

לעומת ההתעכבות על כל פרט בחיי הקהילות היהודיות אין לומדים כמעט דבר על תולדות הארץ מאז הורבן "בית שני" ועד "שיבת ציון". בוגר בית-ספר תיכוני אינו יודע שהמנוגולים כבשו את ארצו ושלטו בה, וכנגד זה הוא יודע אל-נכון את כוונת מסע הפורעים של חמלניצקי, ואת תולדות חייהם של עשרות רבנים יהודיים.

על כן יש להנהיג רפורמות מחיקות-לכת גם בלי- מוד ההיסטוריה. יש לשים את הדגש בלימוד תולדות הארץ הזאת והעם היושב בה, מימי ממלכת סרגון ועד הומן הזה. לימוד תולדות ארץ-הפרת הוא אמצעי יעיל להחדרת ההכרה הגיאופוליטית בדבר שיתוף- הגורל של ארץ-הפרת כולה. את ההיסטוריה הכללית יש ללמד תוך הדגשת השיתוף והאחדות של משפחת העמים, וציון מיוחד של מגמות הקידמה בהיסטוריה. שילוב כזה של היסטוריה כללית ואזורית ייצור הש- קפה לאומית-ממלכתית בריאה בהכרתו של הנוער העברי.

ארץ-העברים

הכרת שיתוף-הגורל של יושבי ארץ-הפרת כולה תווצר במידה רבה גם כתוצאה מלימוד גאות של הגיאוגרפיה. לקוייה של תכנית הלימודים הנוכחית מתבטאים גם בהוראת המקצוע הזה, או ביתר דיוק באי-הוראתו. ברוב בתי הספר התיכוניים בארץ אין חובה ללמד את המקצוע הזה ! הלימוד ב"חוגים" על הרוב קלוש וחסר-מגמה. לכן מושגי של התלמיד ה- עברי על ארצו הם רופפים ביותר, ותכופות הוא מכיר את העיירות בגליציה יותר מאשר את מר- חבי ארצו.

על כן יש לחקן את התכנית גם מבחינה זו. בראש וראשונה צריך ללמד גיאוגרפיה כללית, ובמיוחד יש ללמד גיאוגרפיה של הארץ שלנו. מבחינה זו המ- צב עכשיו מנוחך למדי. רוב המורים לגיאוגרפיה רואים את גבולות הארץ בגבולות שבינת הנשק מ- 1949, עד שתלמידים רבים מדברים על שכם כעל חוץ-לארץ... מעטים רואים את א"י המערבית כחטי- בה גיאוגרפית אחידה, ואילו הבשן והגולן הם חוץ-ל- לגביהם. המתקדמים הנועזים שבמחנכינו מוכנים לכ- לול איזו רצועה של עבר-הירדן המזרחי בגבולות המדינה ; וכך מסתלפים הגבולות הטבעיים בהכרת התלמיד העברי, ומאיינו הולכים ומצטמצמים לכברת ארץ דלה — "בית לאומי" ליהודים...

השינוי הראשון בלימוד הגיאוגרפיה של המר- לות צריך, אפוא, להיות הצגת הארץ שלנו כמו שהיא, בגבולותיה הטבעיים ועל חטיבותיה האת- ניות האמיתיות. המורים חייבים להדגיש את אחדותה של ארץ הפרת מבחינה כלכלית, גאופור- ליטית והיסטורית. התלמיד העברי חייב לדעת כי גורלה של ארץ הפרת הוא גורלו שלה, וכי מדינת-ישראל לא תוכל להיותלש ממקומה הגיאור- גרפי ולהימנע מאינטגרציה בארץ-ההקף שלה. כמורכן יש להסביר לנוער נכונה מושגים המס- תלפים יום-יום ע"י העתונות והסביבה כולה. יש להסביר לה כי אין יושבי הארץ "ערבים" כולם, וכי בני העדות הדתיות השונות, השקועים בבע- רות ובניווט סוציאלי, מעונינים בתחיה חברתית ולאומית. לימוד כזה יכול לשמש יסוד מוצק לתפיסה לאומית וחברתית בריאה של סביבתו הגיאוגרפית של הנוער.

אך התכנית של היום מתרחקת, כאמור, מיסודות כאלה. "ישוביזם" מופרז עלול, לדעתם של המורים, לנתק את ישראל מהתפוצות היהודיות בעולם. בבתי ספר רבים לומדים תלמוד כמקצוע חובה. אין אנו יודעים מה טעם ותועלת יפיק התלמיד העברי מספר גדוש פלפול סכולסטי זה, הכתוב בשפה לא מובנת. כלום יסיע הפלפול הדתי העקר לפיתוח אפיו של התלמיד או לגיבוש השקפה לאומית עברית ? טוענים

גן העדן האבוד

נית על דוברי הערבית, והם, שהוסתו עליהם מנהיגים חשוכים ואנוכיים, השיבו במלחמה צבאית. עמדנו בפניהם, ובשעת נצחוננו נהגנו בהם תכופות מנהג שהמריץ את כולם — האש מים עם הזפאים — לנוס מפנינו, ונותרו ברצועת-ארץ זו שבידינו כשהיא חרבה למחצית וכשר קיום אין לה. הועקנו אלינו שבעים רבוי אנשים מכל קצוי תבל שלא בררנו משו בחינה ושאינו לנו עבורם לא קמח ולא תורו המחסור וה"שבאביסמוס" הולידו אלימות ופשע ואלה יחד עם ירידת התרבות הולידו איירה ש מרמה וכחש, גסות וחשדות, וכתוצאה מכל אלה — הצורך בחיקוי עוד כל הפסול והגרוע ב"עול-הדול" כדי לשמור על צורה כלשהי של משט וסדר. הבדלי המעמדות חזרו והתחילו ואף נכנסו ללא צורך למקומות שלא היו שם קודם. רב מלח שאינו מכה את פיקדו, כותב עתונות אחראי השוהה עתה בצי, אינו קרוי רב-מלח מלח פשוט שנקלע לחדר האוכל של הקציני רועד מאימת יום-הדין. תכופות מתאוננים האסיריב על הכאות במשטרה, וכידוע הוכחו מספ מקרים כאלה. המלה "חבר" לרוב אינה עוד אל אנכרוניסמוס קישוטי, חסר-תוכן, ואילו המלה "אדוני" אינה עוד פניה של ג'נטלמן אל רעה אלא הולכת ומקבלת געימה חדשה, געימת הנת הנכנע בפנותו אל אדוניו.

נתקיימו בנו דברי ישעיהו (ח, ו'): "יעץ מאס העם הזה את מי השילוח ההולכים לאט. לכן הנה אדוני מעלה עליהם את מי הנהר העצמי מים והרבים". ואל-נא נתברך בכך שהצלנו ב אדם מהרג ואבדון, כטענתם של מנהיגי המדי של עכשו. הומניסט אני, ומעולם לא הייתי מוצי לי צידוק למנוע מקלט בארצי מאדם שסכנו מות מרחפת מעליו. אולם פרשת היטלר יחיד בסוגה ואנורמלית היתה מתחילתה, וכזאת תשא בדורנו ובדורות הבאים.

הייפלא, אפוא, כי מפעם לפעם נשמעים מחיידים, בהלצה ובכוזב ראש, הדברים, "השינו אלינו את הבריטים?" ותמהני: האם באמת נ נוכל להתחזיר לנו את גן העדן בלעדי הבריט או אדונים אחרים לראשנו? והאם יש גנגסטרי מוס בשאיפתנו להתחזיר לנו? עצתי למר שא שישוטט שבת אחת באחת השכונות: אולי יקרו כמקרה מספר חיילים, שנסעו זה לא כבר במכנית פתוחה ולפתע הורק עליהם בידי ילד עב של שופכים, וכשקפצו אל הכביש לצורם א אוניו ראו סביבם המון "שבאב" עצום במספ עשרות בחורים אלימים מחכים לנקיפת אצו מצדם כדי לעשות בהם כלה. אולי יתנסה ב ויטעם טעם גנגסטריסמוס אמיתי, ועוד יותר אם יציץ לתוך בתי השכונה הזאת ודומות ויראה את החיים המתנהלים בהם, את הע התרבות המוחלט כמעט, את המזימות הנרקמו את טיבם של עסקי הסחר והמכר. יציץ נא לח אותו פרוור, שאחד מתושביו העיד במשחז רוצחי בנו שכולו "רוצחים ופושעים", שרצחו בנו "כמו תרנגולת". לא שונא אני לאנשים א מר שאנו: רצוני לעשותם, וביותר את בני לאנשים בני תרבות; ואילו אתה ושכמותך, ת להרוס שכונות אלו ולבנות לתושביהן בת נוחים שאור היום תודר לכל פינותיהם. ת לדאוג לחינוך משובה ויעיל של הנוער שבי הבאתם באמצעים הנדרשים לכך עשרות א מהגרים למעלה מכוהה של הארץ ובני משכנות-עוני חדשים של אהלים או צריפים

שקדנים, נדיבים, בעלי-נפש ואוהבי ארצם — בכוח. בפועל הושחתו רבים, רבים מהם: במחנה ה"ערבי" הפכו הרועים הפיאודליים-הדתיים את הכפרי לאדם בור, נחשל ולעתים גם גס; במחנה ה"יהודי" נותרו, חרף משקלם מכריע של ה"סר ציאליסטים" (שאמנם אין הצבעים והתמימים מעטים ביניהם), משכנות עוני ופרע לרוב, משכנות מלאי הפקר, אלימות, ניוול ואנאלפ-ביתיות (וכדוגמתם גם בערים הערביות), ועל הכל — משני הצדדים השחיתו המנהיגים את נפש הנוער, בזרעם בו אותו דבר שאני קורא לו "שבאביסמוס", על שם הטיפוס המיוחד של נוער שנוצר בארצנו שלא בטובתנו, והוא מרכב קשוח-לב, מיליטריסמוס, אוונגרדיות, משוש תמידי לקראת מהלומות ומדנים-לשמש ויחס של זלזול ובזוי לכל דבר שבתרבות ובהשכלה (אפילו נוער הגימנסיות רואה באלו לכל המוטב, קרדום לחפור בו בלבד).

אולם כל זה אפשר היה לתקן. נחשלות, משכנות-עוני, בורות — כל אלה קיימים היו אי פעם בכל ארצות תבל המאושרות ביחס, וכשם שהתגברו עליהם אלו יכולים היינו גם אנו לחסלם בהדרגה. ונוסף על כוחותינו שלנו יכולים היינו להיעזר אף בהגירה מן החוץ — והגירה יהודית בכלל גם בעיקר — של כל הטוב והמועיל (בניגוד לדעתו של ראש הממשלה, שהביע פעם בכנסת את שביעת רצונו על כי באו גם הפושעים היהודיים ארצה). היינו נעזרים, בין השאר, במומחי חיות, בישרות ובדייקנות של יהודים מן המערב; בחריצות וברוחב-המזג של יהודים ממזרח אירופה, באסטיקה הטבעית העמוקה של יהודים מאסיה ואפריקה, וברעננותם הגופנית והנפשית.

אין ספק שאילו הלכנו בדרך זו סופנו שתוך זמן קצר ביחס היינו מגיעים למדרגת "שוודיה", למרות המכשולים המייצגים שבדרךנו — הקשיים שבסילוק מנהיגים עדתיים של האסלאם והיהדות ממעמדם החילוני והמדיני, עדינות מעמדה הגאופוליטי של ארצנו (אך ראוי להזכיר כי גם שוודיה שוכנת לחוף אחד ממוקדי-התבערה של אירופה, הלא הוא הים הבלטי), ועוד. אין ספק שעד-מהרה היתה ארצנו נעשית מקום שטוב לחיות בו, ואף לא היינו מסתפקים בכך והיינו הופכים אותה למרכז שממנו היה השפע החמרי והתרבותי מתפשט על פני ארץ הפרת כולה. מהם הדברים שעשינו תחת כל זאת? אנו, דוברי הערבית, הכרנו בבילטמור מלחמה מדי-

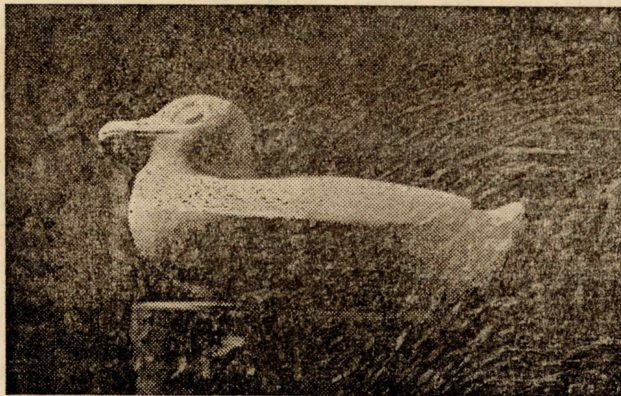
"גנגסטרי" פירושו, לפי מילון אמריקאי, "חבר כנופיה-בריונים או כנופיה בלתי-חוקית; פושע". זהו אחד הכינויים שנתכנו בו העברים הצעירים אחרי "פצצת פנקס", כשגאה אותו גל עכור של חרפות וגידופים ופרץ את סכרי התאפקותם של בעלי-ריבם. תואר זה על-ידי אחד א. שאנו ניתן לנו, מעל דפי "דבר".

תוהו אני: א. שאנו מכנוני בריון ופושע; כש לעצמי אני קורא לעצמי הומניסט, אדם ישר ושקט, והריני בא לידי ספק: אפשר באמת יש בי מידת גנגסטריזם, והיא שדחפתי אל העברים הצעירים. ולפיכך אנסה להבהיר את המניעים שהמריצוני לכך — לא משום שיש לאימי עין במחשבותי, אלא משום שמחשבות אלו משותפות לי ולרבים מחברי לדעה וטפוסיות להם ואף לרבים אחרים בארץ זו שטרם הגיעו לכלל מסקנה.

עם תחילת המלחמה העולמית השניה היתה ארצנו אחת הארצות המאושרות ביותר בעולם כולו. אם נוטה מישוה להתפלפל ולהקשות, מהי ארץ מאושרת, אומר לו בפרוש — ארץ שטוב להם לתושביה והם עצמם אנשים טובים: כניר זילנד, אורוגוואי או שוודיה, מדינות שיש בהן שפע חמרי, קדמה חברתית ורמה תרבותית ומדעית גבוהה; כשוודיה, שבימי המלחמה הצילה אלפי פליטים יהודיים מפני מבקשי-נפשם. אמת, באותו זמן טרם הגיעה ארצנו לרמתה של שוודיה, אך קרובה היתה אליה מארצות רבות אחרות. אכן, הבדל חשוב אחד היה בינה לבין הארצות המאושרות: היא לא היתה עצמי אית כחפצנו, הבריטים שלטו בה.

הם יצאו. יסופר כי הרברט סמואל, משנתמנה נציב עליון, מסר למי שקדמו בשלטון קבלה ובה נאמר: "קיבלתי ארץ-ישראל וזאת שלמה". הרבה נשתנה בא"י זו מתחילת המנדט עד תומו: הרבה עשו הבריטים; הרבה עשינו אנחנו, כל תושבי הארץ, ובכללנו המהגרים שנספחו עלינו. קידמנו את הארץ. וכשיצאו הבריטים מארצנו קיבלנו אנו את ארץ-ישראל, אף כי קבלה לא מסרנו להם.

בידי תושבי הארץ ניתנה האפשרות להמשיך במאמציהם להפוך את ארצם לארץ שטוב לחיות בה. היו כל הנתונים הדרושים לכך, אם כי לא במידה שה: היתה הארץ, בעלת אוצרות-טבע ודאיים — כר נרחב להתפשטות החקלאות והת-עשיה, ואף, עקב מצבה הגאוגרפית, המסחר. היו גם האנשים: רובם ככולם טובים היו מטבעם, בין שהיו דוברי עברית ובין שהיו דוברי ערבית:

ר. להמן: יונה

אני חושב שבלי הפיכה כזאת אין הרבה סיכויים לקיומה של מדינת-ישראל לאורך ימים. אבל אני חושב שלמהפכה הזאת יש סיכויים. סיכויים טובים.

הפצצה שהטיל בחור צעיר, אולי חס-מוג, לביתו של מר פנקס, קשה לי ברגע זה ללמד עליה זכות מבחינה עקרונית, או מבחינה מוסרית, אבל היא מעידה שהתסיסה, שזה שנים אחדות היא עצורה בנוער ואוכלת אותו, מבקשת לה פורקן, ואם במקרה האשירי הזה מצאה לה אולי פורקן יוצא-דופן, הרי בדרך כלל מותר לקוות שתמצא לה פורקן וביטוי מסוג צבורי יותר, פוליטי יותר, דמוקראטי יותר, וגם רדי-קאלי יותר.

בנוער, ובצבור הרחב, החלו להופיע גילויים רציניים של תסיסה, ועם הופעת הגילויים האלה נכנסת מדינת-ישראל ממש למשבר המכריע שלה. זהו המשבר המכריע, לא משבר הדלק, ובסוד אפילו: — לא המשבר של חוק-השבת כשלעצמו. המשבר האמיתי הוא המשבר של עיצוב צורות ודפוסיים למאבק נגד המשטר הקיים על כל מפלגותיו, צורות שמחזיק למסגרת של המפלגות הקיימות. זהו משבר שהמשטר הזה עדיין לא ידע כמותו. לכן אין פלא אם ינסה להפיג אותו מהר. אם יסוג מקוננות חוק-השבת שלו. אם יותר בזמן הקרוב עוד כמה ויתורים לצבור החילוני.

בתוך המשבר הזה מתחילה להתגבש בפעם הראשונה במדינת-ישראל דעת-קהל של ממש, מתחילים להתגבש כוחות עצמאיים בתוך הנוער, ומפני זה אולי מפתח שלטון יותר מכל...

אולי ידוע לכם, חברים, שהשלשון הסינית יש לה כתב מיוחד-במינה, כתב של סמלים וסימנים. ובימים אלה סח לי אחד הידוע את הכתב של סין כי את המלה "משבר" מתארים הסינים בצירוף של שני היירוגליפים: האחד מסמן סכנה — והשני מציין היתכנות.

כולנו מרגישים בסכנה שנושא עמו המשבר שבו נתונה המדינה כיום. אבל אנחנו, חברי ואני, מאמינים גם בהזדמנות שבמשבר הזה.

ערי ז'בוטינסקי

(מעמוד 4)

עודם מתעלמים מהן או מגלים בהן פנים שלא כהלכה, נעשות חיש הגורם המכריע בחייה של ישראל.

אגב, תכופות צוין הדמיון בין הווצרות ארץ-הברית לזו של ישראל. לשם אנאלוגיה קרובה יותר אולי כדאי לזכור כי מה שארץ ישראל דומה הוא כאילו נשתחררה רק אחת משלש-עשרה המושבות מעול הבריטים. אכן, שכנותיה של ישראל, ובפרט הלבנון, עודן נתון נות לאיזו צורה שהיא של שלטון ערבי...

בתנאים האלה באמת נראה שמוקדם הוא מעט לנסח תחיקה לישראל. אפילו עצם השם "ישראל" יש בו משום סייג. הריהו פשרה בין העבר הציוני, שהיה גורס "ציון" או "יהודה", לעתיד העברי שיהיה גורס "עבר" (ע"ן צרופה).

יום אחד כשדבר מחברו של מאמר זה בועדת התחיקה של הכנסת הישראלית הראשונה, חווה את דעתו כי תחיקתה של מדינת-ישראל יש לנסחה מתוך התחשבות באפשרות שתוכל לשמש מסגרת לתחיקה הפדראלית של חבל-ארץ גדול הרבה יותר. ציר אחד שאל לשולחן:

"אין לך כבר עסקים אחרים?"

מן הסתם היתה השעה מוקדמת מדי. אכן, עדיין אין תחיקה למדינת-ישראל. עדיין ישראל נמצאת בשלב העוברי של התפתחותה.

חרות הקופטים במצרים

מיליוני הקופטים, המצרים האמתיים, זרים בארצם-הם?!

העתון אכ'באר אל-יום מתאריך 2 בנובמבר 1951 פרסם את הדברים הבאים במאמר שכותרתו: "מנהיג האחים-המוסלמים אומר: מדינה מוסלמית נכון במצרים":

סופרנו בלונדון שלח אלנו את המאמר הבא שהופיע בלונדון דיילי-אקספרס, כבוד-מעלת חודייבי ביי, המנהיג הרוחני הכללי של האחים-המוסלמים, שקרנו עומדת עתה במצרים במרום שיאה הואיל והעולם המוסלמי כולו נכון להיענות לקריאתו לג'יהאד (מלחמת-המצות המוסלמית), אמר בראיון מיוחד לסופר דיילי-אקספרס כדברים הבאים: "האחים-המוסלמים יתמכו בהחלטות שתקבל ממשלת מצרים במאבק נגד בריטניה כל רוצים להקים מדינה מוסלמית לאמיתה, ממש כשם שרצונם לשפר את מצבו של מעמד העניים במצרים!"

אם לא היה די בכך, הרי לנו קצת מסיסמות השעה שנשאו ההמונים אשר הציפו את חוצות קאהיר ואלקסנדריה:

לא יהיה עוד צלב מעתה!

דת אחת ולא שתי!

טהרו את הארץ מן הכופרים שאינם מחזיקים באסלאם!

אחרי כל הדברים האלה זכאים אנו לפחות לבקש מן האנשים האלה שיוציאונו מכלל ה"ג'יהאד" החותר לטהר כל דבר שעל דרך האסלאם. חוצפה היא להכריחנו ללכת אחריהם בזמן שחפצם האמיתי הוא שנסייע בידם להשמיד ולאבד את אמונתנו הנוצרית!...

נבקשת-נא מהם, הואיל ודמוקראטים הם לאמיתם, שירשונו להקים לנו מדינה נוצרית, כי על כן מונים אנו שלושה מיליונים ויותר, ולעומת מדינתם הרי זו שלנו משולה כפקיסתאן המוסלמית לעומת הודו. שם עשו להם מדינה מוסלמית נפרדת, בלתי-תלויה בהינדוסים!

הנה כך יהיו המוסלמים בני-חורין לעשות את הקוראן בסיס לחוקי-השלטון, הדת, המדינה והחברה שלהם, ואנחנו תהיה לנו ה"בשורה" לחוק...

נוכח התהפוכות והתסיסה במצרים כיום, נוכח סכנת עלייתם של כוחות דוגמת "האחים המוסלמים", משנה-ענין בדבריו המאלפים של הכותן המצרי-הקופטי אלקומוס סרגיוס, שהוא עורך ומו"ל של השבועון "אל-מנארה אלמצריה", בטאון הנוצרים הקופטים במצרים. בטאון זה הביע, אגב, לא אחת את אהדתו המפורשת למדינת-ישראל.

החרות היא כאויר. אוניברסאלית היא. כל יושבי-ארץ ישראל, המוסלמי, הנוצרי, היהודי, ועובדי-הכוכבים נזקקים לה כולם, וברכה תצמח ממנה לנבצר ולמשיכלי כאחד.

במצרים מחוללים מנהיגים ומפלגות תנועות חרות, כביכול, נגד שתלטנים זרים. אבל בתוך כך פוגעים הם בחרותם של הנוצרים בני-הארץ, הקופטים, על ידי שהם מונעים מהם חריות דתיות, מדיניות וחברתיות, אוסרים עליהם לבנות או לשפץ את כנסיותיהם, תוקפים אותם בבתיהם ובבתי-עסקיהם, חוטפים את פעוטותיהם על מנת להעבירם על-כרחם לדת האסלאם, ומעמידים על דרכם כל מכשול שבעולם בבואם למצוא להם עבודה, אפילו בבתי-עסק שמימנם בהון נוצרי זר. הרואה זאת תופס כי כל תנועות החרות האלו הן תנועות שקר וצביעות!

לו באמת הבינה מצרים חרות מה, כי אז עשתה למען שחרור כל בניה בטרם תכריז על ביטולו של חוזה עם מעצמה אימפריאליסטית זרה. כי אז ניפצה את הכבלים אשר על אלה מאוכלוסייה הנוצרים הקופטים, שכל מיני רדיפות באות עליהם מידי אותם האנשים הר מצעקים בגרון ל"חרות" מצרים.

אלמנצרי, עתון הואפר, פרסם, בגיליונו מיום 1 בנובמבר 1951, **אזהרה ואיום לכל המצ**

מטעם "כתאייב א'תחרייר", "פלוגות השחרור" כביכול, לאמור כי אל לאיש לבוא במגע-זמא כלשהו עם הבריטים, וכי כל אשר יבוא עמם במגע-זמא יענש עונש קשה: בככרה-העיר יולקה ואת פניו יכו באש לעדות כי בוגד הוא במצרים... על הדעה זו באו על החתום: כתאייב א'תחרייר, מגיני האסלאם!

על שום מה המלים "מגיני האסלאם"? כלום מצרים היא ארץ מוסלמית כולה? האם שלושה

הערבים והערבאות

(מעמוד 4)

לבנות עליו אחדות לאומית-מדינית? הרי לנו, למשל, ארצות כשיריי, קנאדה ובלגיה, שלא לשון אחת בלבד מהלכת בתחומיהן; וכנגד זאת יש ארצות שאינן תלויות כלל זו בזו והן דוברות אותה לשון עצמה, דוגמת ארצות הברית ואנגליה, או פורטוגל ובראזיל.

אמין ריחאני (סופר לבנוני גדול במאה הנוכחית — המע.) אמר:

כבוד-משנה לעם הסורי שסיגל לו את הערבית כלשונו. הנקל לבני-אדם להמיר את לשונם מאשר את מסורותיהם ואפיהם הלאומי. קודם התפשטות האסלאם היו לשונות הארצות האלו בוז אחר זו: הפניקית, החתית, העברית, הסורית, הארמית, היוונית (ותרומית! 2)

אחר כל אלו באה הערבית... אך הלשון לבדה אין בה כדי לאחד את היסודות

(2) אין לשכוח ש"פניקית" ועברית זהות למעשה, וכן סורית וארמית (הערות המלביח'ד).

השונים האלה לכלל אומה אחת, גם אין בכוחה לאבד את האופי הגזעי והלאומי של עם.

3. האם זו אחדות גאוגרפית?

אולם מהי חטיבה גאוגראפית זו שתקיף את הלבנון ועראק, את עבר-הירדן, תימן וחג'אז, מצרים ולוב, טוניס, אלג'יר ומארוק?

4. האם דת היא?

כאן כאן התשובה: דת היא, ולא עוד. אין בין העמים האלה קשרים מלבד זו! גבורי הקנאות המוסלמית בונים את התעמולה הערבית-כביכול שלהם רק כדי לכונן את פן-אסלאם, שתקיף את הארצות השרויות בין המפרץ הפרסי לאפסי מארוקו, כמו גם את פקיסתאן, אינדונזיה וכל שאר הארצות שבהן הבריות מאמינים בכעבה ובנביא-הערבים!...

מנהיגי ה"ערבאות" ממאנים להכריז על אמת זו בגלוי, שכן אם יכריזו על אמונתם דעתם לאמיתתן — לאמור, שיסודה של הערבאות בקנאות מוסלמית — יהיה מעמדם הפוליטי נתון בסכנה, ואנוסים יהיו להצהיר על עובדות שבחורים הם להשאירן בעילומן.

רשימות ערביות

הביתה...

למעלה, בראש הכף, רם ומתנוסס בלבנוניתו, לרגלי מבצר משטרת-הגבול, נעצרה השירה הקטנה: שלש מוניות, שלשה טנדרים ושתי מכוניות משא. הגברים ירדו מהמכוניות ונגשו אל שולי הכביש להשקיף הימה, הנשים נשארו יושבות באחד הטנדרים, צעירות מספר וקישיות, מהן הדורות שחורים, מהן מופשלות צעירי ויפות-עין. במונית שאחריהן צחקו שלש נערות עליונות מראה.

הנשים שוחחו ביניהן חרש. מדי פעם סלקו את יריעת המכונית, העיפו עין בגברים ושלחו מבטי צפיה אל חצר המשטרה.

ממול, בחצר הרחבה, חצובה בלוק גיר הרים, שוטטו שוטרים אחדים במדיהם. פעם אחת הרים מי-מהם את מוט המחסום הארוך המבריה את מבוא החצר, וטנדר משטרה אחד יצא והפליג מטה, במדרון הכביש, והדהוד טרטור-פתע זעזע צלולות דממת נוף הרים סביב.

כשהרחיק, חזרה מיד דומיה שאננה וכבשה את ראש הכף, החריש הכף, רם ושלט ומתנשא נפרד מראשי הררים המפליגים מזרחה, נגש בודד אל החוף ונצב כך אי-נוע, מחריש, נבט ממרומיו אל תחתיות-ים, שם, למטה, לרגלי המדרון התלול מאד היורד בקפיצה תהומה, הושלכה בורעות ענק מצולת-ים עמקה וכחולה מאד. רם-קומה וצח קרסולי-גיר שלח הכף רגלו על פי התהום הפעורה וגחן כך בחזהו האדיר על בבת-העין הכחולה הלטושה אליו ממצולות.

על מעקה הכביש ישבו הגברים, חרישיים, כבדי-גוף, הדור-לכוש. השקיפו איך-אומר הימה. האחד, איש-שיבה, העמיד כמה שרפרפים ליד המעקה, ישב לבדו ועיניו במרחק-הים. כשי נגשתי, ברכני לשלום בניד ראש.

— אל מה מצפים כאן כל אלה? — שאלתי. נתן בי מבט מהורהר. — לבאים משם, — החזה אצבע על החצר הלבנה ורמו אל מעבר לחצר, צפונה.

— פגישת קרובי משפחה על הגבול? — לא. — ענה קצרות — חוזרים מלבנון הביתה.

הבטתי אל שיירת המכוניות המצפה בדממה. מכוניות ריקות וריקות-למחצה, הורעות דרוכות, מושטות איך-אומר, מכוניות דוממות ולהקת אנשים קטנה, מחרישה, כנועה. מצפים בשתיקה, בכלות לב, בכליון עין, בדומיה, בתקוה...

— מתי יבואו? — שאלתי שנית. — עוד מעט, — הביט איש-השיבה בשעונו — לא רחוק הלבנון מכאן... — הצטחק. — אנשי חיפה הם? — נד, "כן" איך-אומר. טרטור מכונית עלה פתאם בכביש. — הנה כאמל בא, — אמר האחד.

מונית אפורה נגשה ונעצרה בקצה טור המכור ניות. מתוך יצא כאמל, רבי-גוף, מאושש, צח-חולצה, נשא יד לברכה והצטרף אל חבורת הגברים.

— ממתנים? — שאל כאמל. — ממתנים, — השיבו הגברים. חזרו והסבו מבטיהם אל הים. —

הכף רבץ שאנן. נוף הרים רבי-גבנונים, יפה-עין, פרע שער ברוחיים, התפרקד בזהיר צהירים, נרדם בזרועות שמש. הצפיה ארכה ארכה.

לנושאים של התפיסה העברית החדשה, מכאן השמועות, ממקור "בלתי ידוע", על פולחנים של הוללות, "עשתרתית", הרווחים כביכול בקרב העברים-הצעירים, ומכאן תסתבר התופעה המורית, ששלונסקי ואלתרמן, אשר הושפעו יותר מכל זולתם מדרך שירתו של יונתן — עדים "על מלאה", "שירי מכות מצרים" ו"שמחת עניים" — מתנגדים ככל שיוכלו לתנועת המהפכה העברית ולעקרונותיה. שלונסקי מגייס את בני-סיעתו ומוליכם "קוממיות" למלחמת-תנופה, ואילו אלתרמן מזהיר ומתרה בקריצת-עין חנינית:

שולמית של מחר בחדרה מתלבשת ואסור להציץ דרך חור המנועול.

מפליאה היא הדרך שבה ממזג יונתן פסוק תנ"כי כצורתו וכמשמעותו בשיר של הווה: "כי בימים ההם אין מלך, ואיש הישר בעיניו יעשה" (יוחמד, בארגמן' עמ' 55) או "ובימים ההם אין מלך" וחציו השני של הפסוק מתמוג עמו בשלמות, אף כי חדש הנהו: "ותעל צעקה מפרושים" (יוחמד, אבימלך' עמ' 58) מחזור השירים התנ"כי, "אבימלך", שגם הוא — כמרבית השירים האחרים — יליד תקופת דמיוני-צמיחתה של התנועה, משקף במדויק את הלך רוחה אז; ועם זאת תואם בשלמות, עד כמה שניתן לבחון, את רוח הקדמות העברית, הווה, מלחמותיה ושאלות חייה: גיבוש השבטים תחת שרביט המלוכה המאחדת, עלייתם של כוחות עממיים רעננים, בניגוד לאצולתן הרדומה של המשפחות השליטות. אבימלך מאחד מבחינה זו את הבעיה החברתית של יפתח עם הכעיה המדינית של שאול.

חָרֵב לְגִדְעוֹן נֶאֱבִימֶלֶךְ.

חָרֵב לְאֶפְרַיִם בְּצִפְרָת.

שָׁבָעִים אָחִי נִתְּמִי בְשִׁלַּח.

שָׁבָעִים קָדֵד לְאֶבְרָהָם הָאֵסֵחִי.

יְהִי בִישׁוּרוֹן מֶלֶךְ —

עָבַד אֶל-בָּרִית וְהִדָּרַת.

(שם, אבימלך' עמ' 59)

זה הצד המדיני, אשר לצד החברתי של התופעה נקרא-נא בשורות הבאות:

בְּנֵי אָבִי נִחְרוּ בִּי:

— — — — —

מֶה לְאָסֵד אֶבִּימֶלֶךְ.

מֶה לְאָסֵד בֶּן גְּרִיזִים,

מֶה לְאָסֵד מִפְּרָזִים,

מֶה לְאָסֵד בְּאַרְזִים.

(שם, שם.)

ולסיכום: ההקבלה של העבר להווה, לאור האמור, אינה קשה או מסובכת. עלייתה של אומה עברית וגיבושה לא יבואו לעולם "למעלה", מאצולת-הרכוש-המנוונות, מן "האזורים", היא תעלה מ"למטה", מקרב ה"אסד", מקרב "הצברים", הנאמנים לרוחם ולאמתם. מתי? — שאלה היא. התורגת מתחום עיונו. מה שברור הוא, כי המשורר שלפנינו הזאת אפשר להגדירו בלא היסוס כמשורר המהפכה ומבשרה.

— — — שתיים-עשרה חסר רבע... — זעזע פתאם את הדממה קול רם מחצר המשטרה — הודיעו לנו כי יגיעו לכאן בשעה שתיים-עשרה!... — מה אמרו שם? — התנער כאמל — דוממי, באים...

הגברים קרבו אל החצר, נצבו ליד מוט המח-סום הארוך. הנשים הפשילו את יריעת המכונית והשקיפו בפנים מתוחות. הנערות קפצו מהמונית, נגשו סמוך לגברים, עמדו חבוקות שלשתן ומת-לחשות ועיניהן פתוחות בקצרות...

שעות מספר אחרי-כן, כשעמדתי בעקולו של כביש, למטה, בשפלה, ממתין למכונית ההולכת דרומה — הופיעה פתאם מצפון שורת מכוניות יורדת במרוצה אל השפלה.

השיירה עם החוזרים מלבנון, אותה שיירה קטנה שהמתינה שם למעלה ארוכות-ארוכות בצפית הכנעה דמומה — גלשה עתה בחפזן למטה, באה בדהרה, עברה על פני ביעף. בחטף מבט ראיתי את פני הנוסעים. כבוק חלף הטנדר עם חבורת הגברות: מלא היה, גודש פי שנים נשים רבות, צעירות וקשישות, משפחה רבה, חבוקה. אחרי חלפה מוניתו של כאמל. ליד כאמל שני נערים בהירי-שער ובמונית נלחצים חבר בחורים, זרוע על כתף וראש אל ראש. אחריהם שטפה כבדות מכונית משא אחת מוג-בהת גודש מטלטלים, רהיטים וחפצי-בית. ועוד אחרת בערפה, עמוסה כראשונה. אחריה חפזה המונית עם הנערות, חבוקות עוד שלש ארבע עמהן. מיד באו אחריהם בחפזן המונית השלי-שית ושני הטנדרים האחרים, טעונים רב, עמוסים אדם: בלוריות צעירים עם קדקדי שיבה, ילדים ותינוקות, ערב פנים ומבטים, גודש ראשים וזרועות...

השיירה חלפה כרות, רדופת סערה, כנסה על נפשה: אילה נבהלת — צידים בעקבותיה... כך לבנון בערפה כשחל משלח שאגה אחרית... הגיעו אל פרשת הדרכים. הסתערו בעקלתון הכביש היורד אל השפלה. ביעף, בשעטה, בפחד בל-הבט-לאחור, בדהרת נמלטים-אל-החיק: דרור מה, דרומה, הביתה!...

מפא"ת - מפעלות - חברה

המערבית:

אהרן אמיר

אבשלום חפשי

המול: א. י. סופר

המפיץ "פלס"

נדפס בדפוס מלך

מערבית, אלף, דפוס מלך, הלל חזקן, ת.א.

או: אלף, ת. ד. 2860, ת.א.

בירושלים נא להתקשר אל: א. אמיר, המושבה

היוונית, בית 37, או: ת. ד. 766

בחיפה — ת. ד. 4925

המחיר 200 פר.

Mr. Paul Penn
936 Campbell St. 9 Detroit Mich.
U.S.A.